

Anul LXIV
Vol. XLIX

Revista ARHIVELOR

3

nr.

1987

**ORGAN AL DIRECȚIEI GENERALE
A ARHIVELOR STATULUI
DIN REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA**

CUPRINS

V. MOISE — „Epoca Nicolae Ceaușescu”, epoca ma-
rilor împliniri ale poporului român 359

40 DE ANI DE LA PROCLAMAREA REPUBLICII

I. CĂRȚANĂ, C. MOCANU — 30 Decembrie 1947 —
act de voință al întregului popor român 363GH. SOCOL — 30 Decembrie 1947 — 30 Decembrie
1987, ani de mărețe împliniri 376

STUDII ȘI COMUNICĂRI

I. DUMITRIU-SNAGOV — Pagini noi din istoria
strategiei deznaționalizării românilor II 384R. CONSTANTINESCU — constante ale unității româ-
nești. Polarizări alternative în economia și demogra-
fia carpato-danubiană (secolele XIV—XV) I 396GH. UNTARU — Iarmaroacele din ținuturile sudice ale
Moldovei între anii 1800—1864 404I. COJOCARU — Săpături arheologice consemnate ar-
hivistice 426

E ȘI PRACTICĂ ARHIVISTICĂ

Masă rotundă : Modalități de perfecționare a eviden-
țelor fondurilor și colecțiilor arhivistice 431EL. MITRESCU — Unele concluzii care se desprind
din instruirea responsabililor cu munca de arhivă
de la organizații socialiste din Capitală 445

DOCUMENTE

S. IORDACHE — Un document inedit din secolul
al XVI-lea 447

CRONICA VIEȚII ȘTIINȚIFICE 454

RECENZII ȘI PREZENTĂRI 462

INSTRUMENTE DE LUCRU

F. PINTILIE — Lista documentelor publicate în
vol. XLIX 468

CONSILIUL DE CONDUCERE

Maria Pirvulescu—președinte,
Liviu Boar, Ioana Burlacu,
Nicolae Chipurici, Iulian Cârțână,
Constantin Condrea, Costin Feneșan,
Ștefan Hurmuzache,
Ana-Cristina Halichias,
Gheorghe I. Ioniță,
Dumitru Ivănescu, Maria Klaus,
Corneliu Lungu, Alexandru Matei,
Eleonora Mitrescu, Nicolae Mociolu,
Mircea Mușat, Nicolae Nistor,
Florea Oprea, Emilia Poștăriță,
Mihai Rachieru, Traian Rus,
Ștefan Ștefănescu, Mioara Tudorică,
Silvia Vătafu-Găitan

COLEGIUL DE REDACȚIE

Ioana Burlacu, Costin Feneșan,
Ana-Cristina Halichias,
Ștefan Hurmuzache, Maria Klaus,
Corneliu Lungu, Eleonora Mitrescu,
Florea Oprea, Maria Pirvulescu,
Mioara Tudorică — președinte,
Silvia Vătafu-Găitan

Redactor șef :

Mioara TUDORICĂ

Redactor :

Magdalena STOICESCU

Secretar de redacție :

Florin PINTILIE

1900 DE ANI DE LA URCAREA PE TRON A REGELUI EROU DECEBAL

Permanentă și continuitate în vatra strămoșească

S-a vorbit de multe ori despre „enigma” sau despre „miracolul” formării și persistenței poporului român în spațiul carpato-danubiano-pontic. Dar ce enigmă sau ce miracol se pot afla într-un proces firesc și general de formare a tuturor popoarelor romanice, adică a francezilor, italienilor, spaniolilor și portughezilor?

Ascendența latină a românilor, persistența elementului romanic în Dacia după retragerea administrației aureliene, rezistența opusă invaziilor barbare, etnogeneza și unitatea poporului român pe teritoriul locuit de el, latinitatea limbii române, originea romană a unor obiceiuri populare ale românilor au constituit tot atâtea domenii de cercetare pentru istorici, arheologi, lingviști, etnografi, juriști și geografi. Nici o altă problemă vizînd trecutul românesc nu a reținut într-atît atenția generațiilor de istorici și filologi, nu a suscitât atîtea controverse și teorii contradictorii.

Ideea descendenței din romani i-a însoțit pe români de-a lungul întregii lor existențe. Marea tradiție a acestei idei demonstrează forța cu care ea s-a imprimat în memoria afectivă a unui popor care vreme îndelungată a trăit despărțit de lumea căreia îi aparținea de drept — lumea romanică.

Conștiința de sine a unui popor — echivalînd cu anticul „cunoaște-te pe tine însuși” — are la temelie cunoașterea adîncă a tot ceea ce i-au lăsat generațiile care s-au succedat de-a lungul timpului pe pămîntul pe care el trăiește.

Acest adevăr ne-a îndemnat să alcătuim prezentul grupaj de izvoare care, departe de a acoperi o temă atât de generoasă, vine să susțină, cu argumentul documentului de arhivă, unul din temeiurile istoriei noastre naționale.

Documentele selectate afirmă o dată mai mult originea latină a românilor, așa cum a fost ea cunoscută și recunoscută de reprezentanți ai altor popoare, existența lor neîntreruptă pe pământul strămoșesc, dorința și lupta lor pentru realizarea unității naționale. Nu putem să nu amintim faptul că am ales ca prim izvor un fragment din lucrarea lui Dioscorides în care sînt citate denumirile dace ale unor plante — atestare a limbii unui popor fără de care simbioza geto-daco-romană nu s-ar fi putut cristaliza într-o realitate nouă: poporul român.

Grupajul de documente a fost realizat prin strădania arhiviștilor: Emilia Poștăriță, Ana-Cristina Halichias, Teodor Bucur, Eugenia Ciocan, Ileana Chirtu, Ielita Gămulescu, Sanda Racoviceanu, Natalia Trandafirescu, Valeriu Veliman, Constantin Vlad.

Menționăm că, în general, am reprodus numai acele fragmente din document, care se refereau strict la tematica propusă.

EMILIA POȘTĂRIȚĂ

(Sec. I. e.n.). Extras din lucrarea *De materia medica* *, aparținînd medicului grec Dioscorides din Anazarba.

A Graecis dicitur camellea, alii corcodrillion, alii dipsaca, alii onocardion. profetae Afroditis lutron, Aegyptii semmcor, alii inelita, Itali labrum Veneris, alii cicer rusticum, alii staticius, alii muraria, Spani alentidium, *Daci sciare*, alii calox cardiatus, Aegyptii cer, Ostanes cernaste, alii salfo.

A Graecis dicitur camemelon, alii partemion, alii dryocolafon, alii trociscos aliacos, alii aperitos, alii nimfacos, alii hierantemis, alii helynoepotes, Itali beneolentem, alii superbam, alii aloitica, Aegyptii thauori, Galli oualoida, Campani amolcia, Turci abiana, *Daci amolusta*.

A Graecis dicitur prosopis, alii Bacchion, alii elephantosis, alii elefas, alii nefelion, Itali personacia, alii bardana, alii manifoldium, Galli betilolen, *Daci rborasta*.

A Graecis dicitur camaesice, alii mecon afrodes, alii camaeacte, alii eleas acte, alii Euboice, Galli ducone, *Daci alma*, Itali ebulum.

A Graecis dicitur centauria minos, alii elleborites, profetae ema Eracleos, Aegyptii amarat, *Daci stiosozila*, Italia febrifugia, alii multiradix.

Pseudo-Apulei Platonici Herbarius, în „Corpus medicorum Latinorum“, vol. IV, ed. E. Howald — H. E. Sigerici, Leipzig, Teubner, 1927.

* Lucrarea conține descrierea citorva sute de specii de plante medicinale cu întrebunțările lor; pentru unele dintre acestea sînt notate și denumiri culese de la diverse popoare din Europa, Asia și Africa. Printre cele din Balcani se remarcă și dacia; aceste fitonime constituie un material lingvistic foarte important pentru studierea limbii dacilor. Prezența lor într-o lucrare de medicină grecească este o dovadă elocventă pentru stadiul avansat la care ajunsese în antichitatea clasică medicina empirică a dacilor.

(Studiul amănunțit al problemei a fost publicat în „Revista Arhivelor“, XLII, nr. 3—4/1980).

Ἀγρωτίς ἢ ἐπιμηλωτός· οἱ δὲ αἰγίνοι, οἱ δὲ αἰγίστιοι, Αἰγύπτιοι ἀνοσφί, Ῥωμαῖοι τραίεν, οἱ δὲ λουζόλοισι, οἱ δὲ παρ-
 ρονόλοισι, οἱ δὲ οὐνιόλοισι, Σπάνιοι ἀπαρία, Δάκοι κοτήματα, Ἀγροί
 ἐβαλ.

Ἀκτιῆ· ἢ δὲ δένδρον ἔρκιον, οἱ δὲ ἡμίρον, Ῥωμαῖοι
 σκελετόκοισι, Γάλλοι σκελίμη, Δάκοι σέβα.

Βάτος· οἱ δὲ κυνόβατος, οἱ δὲ σελήνοτροπιον, οἱ δὲ
 ἀδόντροφιον, προφῆται αἶμα Τεάνων, οἱ δὲ αἶμα Ἰβείων, Ῥωμαῖοι
 σέντις, οἱ δὲ ροῖνιμη, οἱ δὲ μόρα βάτικα, Δάκοι μινεία.

Βούρλωστον· προφῆται γόνος αἰλούρου, Ὀσθάνης σκινά-
 ρη, Αἰγύπτιοι ἐντοσεριμβέτωρ, Ῥωμαῖοι λήγρον· βόκοισι, οἱ δὲ
 Λευκίνοι κορέντω, Ἀγροί λισσονήρ, Δάκοι βουδάθλα.

Θύμος· οἱ δὲ θυμιν, αἱ δὲ θυμὸς λευκός, οἱ δὲ κεκαλωτός,
 ... Ῥωμαῖοι θούμοισι, Αἰγύπτιοι σιέρινοι, Δάκοι μίσηλα.

Λειμώνιον· οἱ δὲ νευροειδής, οἱ δὲ λορχίτις, οἱ δὲ νέ-
 πειον· ὄνοι, ... Ῥωμαῖοι οὐηράτσοισι νήσοισι, οἱ δὲ κινταθεσλοισι
 τέρρι, Γάλλοι ἰουρβαρόισι, Δάκοι δίκινα.

Λιθόπεριον· οἱ δὲ λειώνυχον, οἱ δὲ λεόντιον, οἱ δὲ
 λίθος λεοντική, οἱ δὲ γοργόνειον, οἱ δὲ τανταλίτις, οἱ δὲ Διός
 πρέν, Ῥωμαῖοι κολοσμήνικα, Δάκοι χουολήτα.

Τράγος· οἱ δὲ τραίην, οἱ δὲ τραγοκεριός, οἱ δὲ σκόρ-
 πον, οἱ δὲ τέρμανον, Ῥωμαῖοι κορυνολάικα, οἱ δὲ βίτοσιννεία,
 οἱ δὲ ἑρκοσλοισι, οἱ δὲ δεινάρια, Δάκοι σελία, Αἰγύπτιοι
 σελίς, Ἀγροί ἰχθυονήμη.

Φλοῖος· οἱ δὲ φλόινον, Ῥωμαῖοι βερβάσκλοισι, οἱ
 δὲ φημινίλη· φλόμος ἑσπερός· οἱ δὲ φλόνος, οἱ δὲ λυχνίτις,
 οἱ δὲ θροαλλίς, οἱ δὲ νεκοίαν, προφῆται κηρύκιον, οἱ δὲ
 ἑσμοῦ ράβδον, Ῥωμαῖοι φουμοτάκλοισι, οἱ δὲ λενεία,
 Αἰγύπτιοι ρήλ, Δάκοι διέσμεα.

{*sec. XII*}. Fragment din „*Legenda Sfântului Gerard*” — care relatează conflictul militar dintre voievodul ortodox Ahtum (succesor al voievodului Glad) și regele Ungariei — din care reies o serie de date privind realitățile economice și social-politice ale timpului.

[...] In diebus illis erat quidam princeps in urbe Morisena nomine Achtum, potens valde, qui secundum ritum grecorum in civitate Budan fuerat baptizatus [...]

[...] Regi autem Stephano honorem minime impendebat confidens in multitudine militum et nobilium super quos dominium exercebat. Equorum etiam indomitum multitudinem habebat immuabilem exceptis hys quos pastores in domibus sub custodia servabant. Erant enim et pecora infinita quae omnia habebant pastores suos deputatos, insuper et allodia et curias, et usurpabat sibi potestatem super sales regales descendentes in Morossio constituens in portibus eiusdem fluminis usque ad Ticiam tributarios et custodes [...]

Arh. St. București, colecția Microfilme R. F. Germania, rola 82, c. 191 (Bayrische Staatsbibliothek München, Codex latinum 6211).

Traducere :

[...] În zilele acelea era în orașul Mureșana un oarecare voievod cu numele Ahtum, foarte puternic, care a fost botezat în orașul Buda după legea grecilor [...]

[...] Iar regelui Ștefan îi arăta foarte puțină cinstire, bizuindu-se pe mulțimea ostașilor și nobililor, asupra cărora exercita stăpânire. Avea o mulțime, fără număr, de cai neîmblânziți, afară de cei pe care păstorii îi țineau acasă, sub pază. Erau și turme nesfârșite, care toate își aveau păstorii lor anumiți, pe deasupra (avea) și moșii și curți, și și-a întins puterea sa peste sarea regească ce cobora pe Mureș, așezînd pe porturile acestui râu, pînă la Tisa, vameși și paznici [...]

1202. Scrisoarea papei Inocențiu al III-lea adresată lui Ioniță Asan, domnul românilor și al bulgarilor, cu privire la trimiterea unui legat apostolic (fragment).

[...] Hoc igitur attendentes iam pridem nobilitatem tuam per nuntium et litteras nostras duximus visitandam, ut intellecto devotionis affectu, quem habes ad Romanam ecclesiam matrem tuam, maiores ad te nuntios postmodum mitteremus, qui tam te, qui ex nobili Romanorum prosapia diceris descendisse, quam degentem sub te populum verbo pascerent et exemplo, et de benevolentia et gratia sedis apostolice redderent certiore [...]

[...] Monemus igitur nobilitatem tuam et exhortamur in domino, qualenus legatum ipsum sicut personam nostram benigne suscipias et honorifice studeas pertractare, salubria monita et statuta ipsius et tu ipse recipiens, et ab universa Bulgarorum et Blachorum ecclesia recipi faciens et servari. Expedit enim tibi ad temporalem gloriam quam salutem eternam, ut sicut genere, sic sis etiam imi-

După lucrarea lui Dioscorides s-au alcătuit o serie de compilații, care, și acestea au păstrat o parte din sinonimele atribuite dacilor. Acestea sînt extrase din lucrarea lui Pseudo-Apuleius *Herbarius*, alcătuită în secolul II—III e.n.

latione Romanus, et populus terre tue, qui de sanguine Romanorum se asserit descendisse, ecclesie Romane instituta sequatur ut etiam in cultu divino mores videantur patrios redolere [...]

Arh. St. București, colecția Microfilme Vatican, rola 25, c. 101—104 (Archivio Segreto Vaticano, fondo Garampi, vol. 75).

Traducere :

[...] Astfel, luind aminte la aceasta, de multă vreme am hotărât. prin trimisul și scrisorile noastre, că trebuie să vizităm nobilitatea ta pentru ca, înțelegând simțămîntul de credință pe care îl ai față de biserica romană, maica ta, să trimitem apoi *la tine, care spui că ești coborîtor din nobila stirpe a romanilor*, soli de rang înalt care să te păstorească cu vorba și cu pilda atît pe tine cît și poporul supus ție, și să vă asigure bunăvoința și milostivenia scaunului apostolic [...]

[...] Așadar, îndemnăm pe nobilitatea ta și te încurajăm întru domnul să primești cu bunăvoință pe legatul nostru, ca pe noi înșine și să te străduiești a-i arăta cinstea cuvenită, primind la rîndul tău sfaturile bune și rînduielele acestuia și făcînd ca el să fie primit și păstrat de întreaga biserică a bulgarilor și românilor . Căci îți este de folos, atît pentru slava lumească cît și pentru mîntuirea veșnică să *fiu roman și prin strădanie, după cum ești prin neam, iar poporul țării tale, care spune că este coborîtor din sîngele romanilor*, să urmeze învățămintele bisericii romane, încît să se vadă că și în slujirea lui Dumnezeu urmați obiceiurile strămoșilor (voștri) [...]

1374 octombrie 13, Avignon. Scrisoarea papei Grigore al XI-lea prin care cere arhiepiscopilor din Ungaria să cerceteze dacă românii care locuiesc în părțile dinspre tătari sînt nemulțumiți de preoții unguri și dacă nu ar fi mai potrivit să fie numit ca episcop al românilor Antonio de Split (Spaleto) pentru că le cunoaște limba.

Venerabilibus fratribus, Strigoniensi et Colocensi Archiepiscopis, salutem etc. Hodie ad audientiam nostram perducto ex relatione fidei, quod certa pars multitudinis nationis Wlachonum, qui circa metas Regni Ungarie versus Tartaros commorantes, secundum ritus et scisma Grecorum vivebant, prout longe maior pars eorum adhuc vivit, procurante Carissimo in Christo filio nostro Ludovico Rege Ungarie Illustri, conversa fuerat ad sacre fidei catholice veritatem et quod alii de multitudine ipsa faciliter converterentur cum assistentia dicti Regis si in partibus eorundem Wlachonum erigeretur ecclesia Cathedralis, et Episcopus preficeretur eidem : cum ipsi Wlachones ut dicitur de solo ministerio sacerdotum Ungarorum non sint bene contenti, nos fraternitati vestre certa super hiis indaganda per vos, et nobis fideliter referenda per alias nostras literas duximus commitenda, prout in ipsis literis plenius continetur. Cum autem, sicut eadem relatio subiungebat dilectus filius frater Antonius de Spaleto ordinis fratrum Minorum professor, qui linguam dicte nationis scire asseritur et qui tempore dicte conversionis multos ex dictis Wlachis convertisse, batizasse et magnum fructum sua predicatione animabus eorum dicitur attulisse, satis habilis et utilis ad convertendum Wlachos reliquos non convertos ad fidem predictam, si preficeretur in Episcopum multitudini antedictae : Nos de premissis, ut agamus cautius cupientes de hiis ac scientia, vita et

moribus dicti Anthonii habere notitiam certiore, eidem fraternitati, de qua gerimus in Domino plenam fidem, per apostolica scripta committimus et mandamus, quatenus de predictis scientia, vita ac moribus dicti fratris Anthonii et etiam aliorum, qui utiles esse possent huiusmodi ecclesie, si erigeretur, et conversioni Wlachorum predictorum, super quo vestras consciencias oneramus, studeatis nos diligentius informare et que per informationem ipsam repereritis nobis per vestras authenticas literas harum seriem continentes curetis nos reddere certiores. Datum Avinione III Idus Octobris Anno Quarto.

Arh. St. București, colecția Microfilme Vatican, rola 20, c. 249—250 (Archivio Segreto Vaticano, Reg. Vat. 266, f. LV—LVI).

Traducere :

Venerabililor frați, arhiepiscopilor de Strigoniu și Coloccea, mintuire etc.

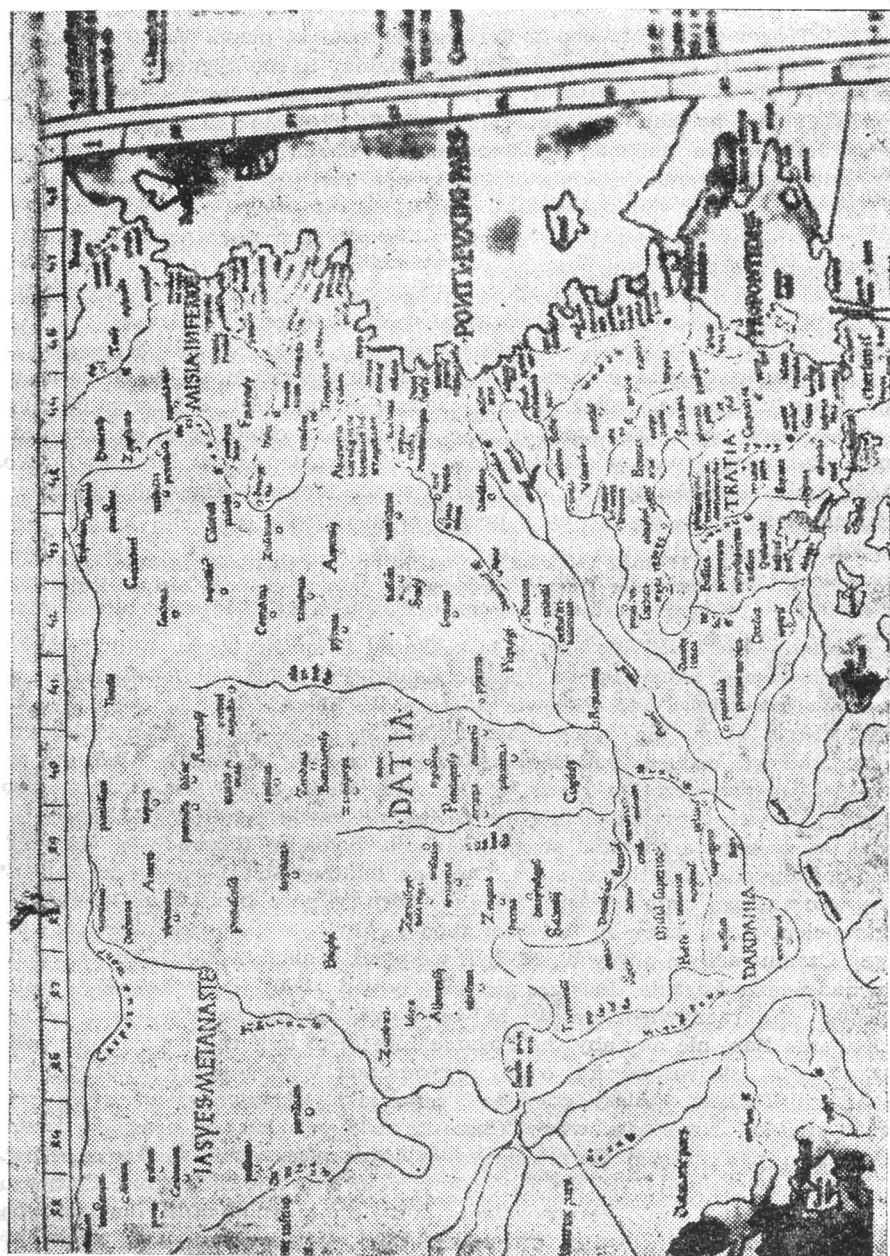
Astăzi ne-a ajuns la ureche, dintr-o relatare demnă de crezare, că o anume parte din mulțimea neamului valah, care locuia lângă hotarele Regatului Ungariei înspre tătari și care trăia după credința și schismă grecilor, după cum încă de multă vreme a trăit o mare parte din ei, s-a întors îngrijindu-se (de aceasta) fiul nostru preaiubit întru Cristos, Ludovic, ilustrul rege al Ungariei, către adevărul sfintei credințe catolice și că o altă parte a aceluiași neam s-ar converti ușor cu sprijinul zisului rege, dacă ar fi înălțată în părțile acelor valahi o biserică episcopală iar în fruntea ei ar fi numit un episcop; cum însă valahii, pe cât se zice, nu ar fi deloc mulțumiți de slujba (făcută) de preoții unguri, noi am hotărât să însărcinăm pe frațiiile voastre prin alte scrisori, după cum stă scris și în aceasta, să cercetați anume lucruri în această privință și să ni le aduceți la cunoștință întocmai.

Dar după cum adaugă aceeași relatare, pentru că iubitul fiu, fratele Antonio de Split, din ordinul Fraților Minoriti, care se zice că știe limba zisului neam și care se spune că, în vremea amintitei convertirii, a convertit pe mulți dintre acei valahi, i-a botezat și le-a adus, cu predicile sale, mari foloase pentru suflet, este îndejuns de iscusit și de trebnic pentru convertirea celorlalți valahi neconvertiți încă la credința (catolică) dacă ar fi numit ca episcop al mai sus-zisului neam, noi ca să purcedem cu cât mai multă băgare de seamă în ce privește cele de mai sus, dorind să avem știre sigură despre acestea și despre cunoștințele, și viața, și obiceiurile zisului Antonio, poruncim și hotărâm prin scrisoare apostolică frăției voastre, în care avem deplină încredere întru Domnul, să vă străduiți a ne vesti cu mare luare-aminte despre cunoștințele, viața și obiceiurile zisului frate Antonio, și chiar despre ale altora care ar putea fi de folos bisericii, dacă s-ar înălța, și pentru convertirea valahilor, pentru care lucru vă facem răspunzători; iar cele pe care le veți afla să vă îngrijiți a ni le da de știre prin scrisori ale voastre autentice.

Data la Avignon în ziua a treia a idelor lui octombrie, în anul al patrulea (al pontificatului) meu.

1482 august. Incunabul de la Ulm cu o reproducere după cosmografia lui Ptolemaios Claudios, reprezentând harta Daciei în secolul II e.n.

Arh. St. București, colecția Xerografii R. D. Germană, pach. II/4, f. 1 (Sächsische Landesbibliothek, Dresda, Lit. Graec. B. 698, Inc. 1912 (1°).

1532. Scrisoarea lui Francesco della Valle adresată cavalerului Matteo Dandolo, în care sînt cuprinse informații referitoare la Țările Române (fragment).

[...] Tragovista e citta non molto grande posta in piano senza serraglia di muro o d'altro. Il Castello de quella dove habita il suo Signore e serrato di grossissimi pali di rovere. Vivono quelle genti secondo la legge Greca et vestono di panni lunghi, portando in capo capelletti alla crouatta; la lingua loro e poco diversa dalla nostra italiana; si dimandano in lingua loro Romei perche dicono esser venuti anticamente da Roma ad habitare in quel [...]

Arh. St. București, colecția Microfilme Italia, rola 53, c. 377—378 (Biblioteca Ambrosiana Milano, ms. Q. 116 Sup.).

Traducere :

[...] Tirgoviște este un oraș nu prea mare, așezat în șes și înconjurat de ziduri. Castelul din acel (oraș) în care locuiește domnul țării, e împrejmuit cu pari de stejar foarte groși. Locuitorii trăiesc după legea ortodoxă și se îmbracă în haine lungi, purtînd pe cap căciuli asemenea celor croate. Limba lor e puțin deosebită de limba noastră italiană; ei își zic în limba lor romani, spunînd că au venit din vremuri străvechi de la Roma, pentru a se așeza în această țară [...]

1595 iulie 15, București. Mihai Viteazul scrie lui Jan Potocki starostele Cameniței despre luptele sale cu turcii, dorința de a face din Țara Românească „un scut al întregii lumi creștine“.

Ioannes Michael Woiewoda s laski Bożey Hospodar Ziemi Multanskiey etc. wilmożnemu memu miłemu przyjacielowi Panu Ianowi Potockiemu staroszczie Kamienieczkiemu, etc. Zdrowia dobrego W. Moczi od Pana Boga wszechmogącego, wiernie zyczę, nic inaczey iedno iako za sobie. Przythym z listku kthory W. M.. racożył do nas poslacz dowiedzialem ze W. M. radby wiedziat pewną now n od nieprzyiaczot, o czym W. M. racz wiedziecz, ze asz therasz wedlug woley y mysli Chrzesciianskiey y theras niedawno spalilism, Nikopoly. Ale theras przyiachal na thamthe strone Ferchalh Bassa w Razgradie y zbieraly sie tham Poganie ode wszytkrech stron. Oni na tamthey stronie, a my na they stronie, y czo inszego nie czyniemy, iedno dzien y nocz bicz sie u Dunaiu z nieprzyiaczielem y na daley za thy zien abbo za dwa musiemy im dacz zas znovu bytwe. Czemu radbym aby y W. M. byli wespolek z nami, bo iesli ledzieczcie, thaki mam nadzieie ze Poganie beda zas pod nogą y pod szablą Chrzesciianską a iesli nie bedz ecie ,tho racz wiedziecz W. M. bo barzo nieoznaczny iestem y zduszny. Czego Panie Boze nie day aby the Poganie dobyli; to iesli tho dobedą, oni pothym wszedzie beda sie rozpuscicz, o czo przypuszczam W rozmysl, W M. Bo ia „miałem od Turkow żadney częskosci albo iakiey krzywody, ale czom czynil, thom wsysthko czynil dla wiary Chrzesciianskiey widząc ia czo się dzialo w kazdy dzien nad ubogim Chrzesczianym. ałem padając the wielka czieskoscz s tą ubogą ziemią naszą, abym czynil iako sczuth wszystkiego Panstwa Chrzesczianskiego. O czo proszę aby przesz zawołania Chrzescianie przyiachali y byli na ponocz nasze, bo bedzie wedlug woley Chrzesciianskiey y thak ufam ze bedziemy miecz Victoriia. O czo powthore proszę zebyscie nas nieopuszczali y nie omieškali bez iakiego pomozenia, bo thak W. M racz wiedziecz, ze iestescie powinni dla i mięń Pana naszego Iesuga Christusa abyscie nam pomogli y przyiachali na ratowanie

Chrzesczianskie y ia s kimkolwiek będę mogli, zawsse iestęm gothow obsluzycy
W. M. A s thym y pothym do laski W. M. się zaleczam. Data w Bukareszcie 15
dnia miesięcza Iulli, roku 1595

Arh. St București, colecția „Microfilme, R. P. Polonă, rola 8, c. 218 (Archiwum
Głowne Akt Dawnich, Archiwum Zamoyskich, Korespondencja, sign. 3028, f. 20).

Traducere :

Ioan Mihail voievod, din mila lui Dumnezeu domn al Țării Românești, scrie
domniei tale prietenului meu iubit, domnului Ioan Potocki, staroste de Camenița
etc. Urez sincer domniei tale sănătate de la Dumnezeu cel atotputernic, întocmai
ca și mie însumi. După acestea, din scrisorica pe care domnia ta ai binevoit să
ne-o trimiți, am aflat că domnia ta ai fi bucuros să afli veste sigură despre dușman.
Deci domnia ta binevoiește să știi că pînă acum (lucrurile merg) după voia și
gîndul creștinilor, acum de curînd am ars Nicopolul. Dar acum a venit, pe partea
aceea, Ferhat pașa la Razgrad și se adună acolo păgîinii din toate părțile. Ei pe
partea aceea, iar noi pe partea aceasta, și nu facem nimic altceva, numai, zi și
noapte, ne batem la Dunăre cu dușmanul și, cel mai tîrziu peste o săptămînă sau
două, trebuie să dăm iar cu ei bătălia. De aceea, aș fi bucuros ca și domniile
voastre să fie împreună cu noi, căci dacă veți fi, această nădejde am că păgîinii
vor fi sub picioarele și sub sabia creștinilor, iar dacă nu veți fi, socotește și domnia
ta că sînt foarte slab și învăluit. Să nu dea Dumnezeu ca acei păgîini să învingă,
căci dacă vor învinge, ei după aceea se vor răspîndi peste tot, ceea ce arăt domniei
tale ca să cugeți. Căci eu n-am avut de la turci nici o greutate sau vreo nedrep-
tate, dar ceea ce am făcut, toate le-am făcut pentru credința creștinească, văzînd
eu ce se întîmplă în fiecare zi cu bieții creștini. *M-am apucat să ridic această mare
greutate cu această țară săracă a noastră, ca să fac un scut al întregii lumi creș-
tine.* De aceea rog ca să fie chemați creștinii să vie și să fie în ajutorul nostru,
căci va fi după voia creștinilor și astfel am nădejde că voi dobîndi
izbînda. De aceea vă rog din nou să nu ne părăsiți și să nu ne lăsați fără
ajutor, pentru că să știți domnia ta că sînteți datori pentru numele domnului nostru
Isus Hristos să ne ajutați și să veniți pentru mîntuirea creștinătății. Și eu cu orice
voi putea, întotdeauna sînt gata să slujesc domniei tale. Și cu acestea mă reco-
mand grației Măriei Tale. S-a dat la București, la 15 ale lunii iulie, anul 1595.

1735. Manuscrisul anonim intitulat „*Noua scriere istorico-geo-
grafică și topografică a Daciei Mediteraneene, adică Transilvania
veche*” (fragment).

[...] dahero Trajanus solches sehend, Römische Colonien dahin Versetzen
liess, welches sich mit nach und nach zu den überbleibsel den Dacier geselet, und
endlichen durch solche Vermischung unsere Wallachen gegeben haben, so sich
zu dieser Zeit häufig in Siebenbürgen befinden.

Dass aber die Wallachen von Römischen Geblüte herkommen, zeigen am
allerbesten die Namen allermassen sie sich biss diese Stunde Rumuny, oder Romanos
nennen, und daher auch ehe Land welches die Colonien am allermeisten von alter
her bewohnet, Czara Rumunyaszkza heissen [...].

Arh. St București, colecția Microfilme R. F. Germania, rola 104, c. 20 (Württembergische Landesbibliothek Stuttgart, Codex hist. / Q 112).

Traducere :

[...] Traian văzînd (rezistența dacilor — n.n.) a dispus mutarea (în Dacia — n.n.) a unor colonii romane, care s-au alăturat cu timpul dacilor supraviețuitori pentru ca, în fine, dintr-un asemenea amestec să rezulte românii, care sînt foarte numeroși și acum în Transilvania. Faptul că românii își trag originea din gînta latină este demonstrat cel mai bine de numele ce și-l dau, căci ei se numesc chiar și acum *români* sau *romani* și de aceea țara lor, care a fost în vechime cel mai intens locuită de coloniști o numesc *Țara Românească* [...]

1775 decembrie, Sibiu. Extras din lucrarea lui Lichtensteiner intitulată „Descriere istorico-politică a Marelui Principat al Transilvaniei“, relevînd continuitatea populației daco-romane în Transilvania, inclusiv în timpul migrației popoarelor.

[...] Eine nur summarische Recensirung der Siebenbürgischen Geschichten gibet hievon ein mehreres Zeugnuß, dass Siebenbürgen vor Zeit ein Stuck von Dacien gewesen, ist bereits in dem vorhergehenden erwehnet worden. Ausser denen Dacieren wohnten aber auch die Gothen hieselbst, welche letztere ein thracisches Volk waren. Der Kaiser Traianus bekriegte, überwund und tödtete den Dacischen König Decebalus, machte sein Land zu einer Römischen Provinz und erwarbe sich durch diese Thaten den Zunamen Dacius. Er führte nach der damaligen Hauptstadt des Landes Sarmisegethusa eine Römische Colonie und liesse solche Ulpian Trajanum nennen, von welcher man noch in verschiedenen Gegenden Siebenbürgens einige Merckmahle findet. Von einer solchen alten Römischen Colonie zeugen nicht nur so viele gefundene Inschriften auf Steinen, sondern auch die Wallachen, welche Nachkömmlinge derselben seynd. Unter den Römischen Kaiser Galieno gingen Dacien im dritten Jahrhundert wieder verloren, und ob es gleich von dem Kaiser Claudio wieder unterwürfig gemacht wurde, so wurde es doch von Aureliano neuerdings verabsaunet, daher das Römische Joch abschüttelte und sich in die vorige Freiheit versetzte.

Hierauf came das Land unter deren Gothen und in Anfang des 5-ten Jahrhunderts unter deren Hunnen Botmässigkeit. Diesen wurde es zwar von denen Gepiden und Gothen mit Hilfe deren Römer wieder entrissen, es musste sich aber in 6-ten Jahrhundert denen Avarern, und im 9-ten den Hungarn unterwerfen. Disse seynd im Jahre 889 von denen Pazinaciten vertrieben worden, zu welchen Ast derer Hunnen wahrscheinlicher Weise auch die Cunei oder Cumaner gehört haben, und von denen man auch ganz wahrscheinlich die heutige Iaziger und Szekler herleitet. König Stephan der Erste machte Siebenbürgen im Jahre 1004 zu einer Provinz des Hungarischen Reichs, in welchen Zustand es auch geblieben, und durch Woiwoden regieret worden ist bis König Ludwig der Zweite Anno 1526 umkam [...]

Arh. St. București, colecția microfilme Austria, r. 203, c. 18—20 (Kriegsarchiv Wien, Kartensammlung, Landesbeschreibungen, K. VII).

Traducere :

[...] O rezumare sumară a istoriei Transilvaniei oferă o mărturie în plus că aceasta a constituit în vechime o parte a Daciei — după cum am arătat deja mai sus. În afară de daci, au mai fost și geții, un popor tot de origine tracică. Împăratul Traian s-a războit cu ei, i-a învins și l-a ucis pe regele dac Decebal, i-a transformat țara în provincie romană și și-a câștigat în urma acestor fapte cogenomenul Dacicus. El a construit, în locul capitalei de atunci a țării, Sarmisegetusa, o colonie romană, pe care a numit-o Ulpia Traiana și despre care în diferite părți ale Transilvaniei se păstrează încă o serie de indicii. Cu privire la această veche colonie romană stau mărturie nu numai mulțimea inscripțiilor pe piatră găsite, ci și românii înșiși, care sînt urmașii celor de atunci. Sub împăratul roman Gallienus, Dacia a fost din nou pierdută pentru romani, în secolul al III-lea, și dacă a fost supusă din nou de către împăratul Claudius, a fost totuși părăsită de Aurelian. Dacia scuturîndu-și deci jugul roman și rămînînd liberă ca mai înainte.

Apoi țara a căzut sub stăpînirea goților, iar la începutul secolului al V-lea sub cea a hunilor. Aceștia le-a fost luată de gepizi și goți, cu ajutorul romanilor, dar a trebuit să se supună în secolul al VI-lea avarilor, iar în secolul al IX-lea ungurilor. Aceștia au fost împinși (spre aceste locuri) în anul 889 de către pecenegi, care se pare că aparțineau seminției hunilor, ca și cumanii, din care foarte probabil că se trag iazigii și secuii de astăzi. Regele Ștefan I a transformat Transilvania în anul 1004 într-o provincie a Regatului ungar, rămînînd astfel și fiind guvernată de voievozi pînă la moartea regelui Ludovic al II-lea în anul 1526.

(1793 martie 28). Kanun-nâme („Carte de lege”) în care se fac precizări asupra statutului de autonomie al Țării Românești și Moldovei (fragment).

[...] Eflâk ve Boğdân memleketleri, öteden beru mefrûz-ül-kalem, ve maktû'ül-kadem, min küll-il-vücûh serbest olub kâffe-i rûsûmât ve mukataâte vöyvodalara aîd olmağla, el-hâletü hâzihi memâlik-i mahrûsede câri olan rûsûm ve mukataât, ve fi-mâba'd müceddeden ihdâsı muhtemel rûsûmât ve tekâlif ve mukataât Memleketeyn-i merkumeteynden ber-vechle tahsîl olunmamak, ve me'mûrîn ve mültezimîn yedlerine virilecek berevât-ı şerifede Memleketeyn'in mefrûzeteyn Kalemîne mebnî müstesnâ oldığı derec oluna, ve zikr olunan me'mûrîn bir takrîb hilâfına fermân itdirecek olurlar ise nass-ı kanûn-nâmeğe mugayir olarak kaydi terkin oluna [...]

Arh. St. București, colecția Microfilme Turcia, rola 155, c. 429—434 (Başbakanlık Arşivi İstanbul, Hatt-ı Hümayûn Tasnifi, nr. 12. 553).

Traducere :

[...] Principatele Țării Românești și Moldovei fiind, de mult, separate la cancelarie și scutite de a fi călcate cu piciorul și libere în toate privințele, toate dările și veniturile lor arendate se află în seama voievozilor. Astfel, dările și

¹ Teritorii administrate, dependente de poartă.

veniturile arendate, existente în momentul de față în țările bine păzite¹, precum și dările și impozitele și veniturile arendate care pot fi înființate din nou, de azi încolo, să nu fie percepute întocmai din cele două Principate mai sus-pomenite, iar în distinsele berate ce vor fi date în mîinile <dregătorilor> însărcinați și ale arendașilor să se consemneze că cele două Principate fac excepție (de la perceperea dărilor și impozitelor menționate) dat fiind că (ele) sînt separate la cancelarie.

Și, dacă menționații <dregători> însărcinați vor face cu vreun prilej să se emită firmane contrare, atunci înregistrarea lor să fie anulată ca fiind potrivnică textului Cărții de lege [...]

1848 martie 22/aprilie 3, Cluj. Fragment din raportul guvernatorului Transilvaniei, Teleki József, către cancelarul aulic al Transilvaniei la Viena, Jósika Samuel, despre activitatea revoluționarilor români pentru unirea întregii națiuni și reconstituirea statului dac.

667 P/1848

Hochwohlgeborner Freiherr !

Seine Excellenz der hierlandiger Komandierende General, Anton Freiherr von Puchner hat mir in allerengsten Dienstvertrauen mittels Zuschrift von 30-ten März laufenden Jahres die Mitteilung gemacht: Dass Hochderselben von dem Kaiserlichen — Königlichen Herrn Hof Agenten von Timoni in Bukarest schleunigst eröffnet würde, dass die letzten Ereignisse in Frankreich, in Sonderlich aber, die Nachrichten über die jüngsten Begebenheiten aus dem ganzen Kaiserstate auch in Bukarest, und diesem Fürstenthume eine Bewegung hervorgebracht habe, welche unter Leitung, und Führung der meistens in Paris erzogenen Bojaren-Jugend, die gesamte walachische Nationalität zu vereinen, und ein neues Dazisches Reich zu gründen [...]

Euerer Excellenz gehorsamster Diener

Joseph Graf Teleki

Klausenburg am 3. April 1848

Arh. St. București, colecția Microfilme R. P. Ungară, rola 152, c. 935—938 (Magyar Országos Levéltár Erdélyi Kancelláriai levéltár („B” szekció) Erdélyi udvari Kancellária b, Elnöki iratok, B 7 Elnöki iratok Prs. 1848/133)

Traducere :

667 P/1848

Nobile baron,

Excelența sa generalul comandant de aici, baronul Anton von Puchner, prin scrisoarea din 30 martie anul curent, mi-a făcut următoarea comunicare cu caracter absolut confidențial, pe linie de serviciu : că el a fost încunoștințat foarte urgent de către agentul Curtii cezaro-crăiești la București, von Timoni, că ultimele evenimente din Franța, dar în special știrile despre cele mai recente întâmplări din toate provinciile Imperiului, au provocat o mișcare și în București. În acest

Principat, mișcarea condusă de tinerii boieri, cel mai adesea avînd studii la Paris, are ca scop să reunească întreaga naționalitate valahă și să întemeieze un nou Imperiu *dacic* [...]

Al Excelenței voastre prea supus servitor

Conte Teleki Joseph

Cluj, 3 aprilie 1848

1859 februarie (5) / 17, Berlin. Raportul trimisului extraordinar și ministru plenipotențiar al Belgiei la Berlin, baronul I. B. Not-homb, către ministrul afacerilor externe al Belgiei, baronul Adolphe de Vrière, în legătură cu reacția provocată marilor puteri de dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza (fragment).

no. 91

Sur la double élection
d'Alexandre Couza

Berlin, le 17 février 1859

Monsieur le Baron,

[...] En s'en tenant à quelques circonstances il faudrait même donner à cet incident une haute portée. Lorsque la seconde élection d'Alexandre Couza a été annoncée, quelqu'un a dit : „c'est de la haut comédie“, le Ministre de Russie, Baron Budberg, qui était présent a comme malgré lui rompu le silence, dans lequel il se renferme depuis plusieurs mois de la manière la plus imperturbable ; il lui est échappé de dire : „cette comédie peut devenir une tragédie“ [...]

[...] La double élection équivaut à l'union des Principautés : l'union des Principautés c'est leur indépendance ; tel est l'ordre d'idées à Constantinople et à Vienne ; et je ne croirai à l'abandon de cet ordre d'idées que lorsque les faits contraires les plus positifs auront été posé par l'un ou l'autre Gouvernement [...].

Arh. St. București. colecția Microfilme Belgia, rola 23, c. 14—16 (Ministère des Affaires Etrangères et du Commerce Extérieur, Correspondance Politique, Légations, Prusse, vol. 19, doc. 38).

Traducere :

nr. 91

Berlin, 17 februarie 1859

Cu privire la dubla alegere
a lui Alexandru Cuza

Domnule Baron,

[...] Ținînd seama de unele împrejurări, ar trebui chiar să se dea acestui incident o mare importanță. Cînd a fost anunțată cea de-a doua alegere a lui Alexandru Cuza, cineva a spus : „e o mare comedie“. Ministrul Rusiei, baronul Budberg, care era de față, a rupt, parcă fără voia lui, tăcerea în care se închisese de mai multe luni în modul cel mai imperturbabil și i-au scăpat cuvintele : „această comedie poate deveni o tragedie“ [...].

[...] Dubla alegere echivalează cu unirea Principatelor ; unirea Principatelor înseamnă independența lor : aceasta este ordinea ideilor la Constantinopol și la

Viena și eu nu cred în abandonarea acestei ordini a ideilor, decât dacă cele mai pozitive probleme contrarii vor fi puse de un guvern sau altul [...].

1859 februarie 15/27 (București). Fragment din raportul lui R. G. Colquhoun către J. H. Malmesbury, despre întrevederea avută cu domnitorul Alexandru Ion Cuza.

February 27/59, 3,30 p. m.

[...] I have seen Prince Couza ; in matters of internal policy and administration he is most rational and prudent and apparently fully understands his position. He assures me that he will bow with all possible submission to the decision of the European Conference, but he said and thrice repeated the sentiment : if the Turkey attempts to set up on Wallachian territory he would be placed himself at the head of the nation and blood should flow [...].

Arh. St. București, colecția Microfilme Anglia, rola 66 (Public Record Office London, Foreign Office, 78, Turkey, vol. 1441, f. 185—187).

Traducere :

[...] L-am văzut pe principele Cuza, în probleme de politică internă și administrație este foarte rațional și prudent și se pare că înțelege pe deplin poziția sa. Mă asigură că se va înclina cu toată supunerea posibilă față de hotărârea Conferinței europene, dar a spus și a repetat de trei ori următoarea opinie : dacă Turcia încearcă să ocupe teritoriul valah, se va situa chiar el în fruntea națiunii și va curge sânge [...].

1863 februarie 13, Galați. Raport statistic asupra Principatelor Unite adresat de viceconsulul S.U.A. la Galați, W. Thomas jr., secretarului de Stat al S.U.A., în care este afirmată originea latină a limbii române (fragment)

[...] The language of this region is Latin; bad Latin, it is true, but Latin still : and the student who in his college cloister has mourned that the language, which furnished the polished periods of Virgil and terse text of Tacitus, was dead, is agreeably suprised by being able with this same Latin to chat with the Moldo-V'allachian peasants as they lounge away the sunset hora in front of their thached mudcottages.

The secret of the language is explained when it is remembered that the Principalities once formed the Roman province Dacia, a conquest of Trajans. From the Roman legion then permanently settled here come both the present inhabitants, who proudly call themselves Roumans and their Rouman dialect [...]

Arh. St. București, colecția Microfilme S.U.A., rola 19 (National Archives of the United States, Washington D. C. Despatches from United States consuls in Bucharest 1866—1906, T. 384, roll 1).

Traducere :

[...] Limba în această țară este latină ; o latină coruptă este drept, dar totuși latină ; iar studentul care în Colegiul său mănăstiresc s-a plîns că limba care i-a furnizat frazele rafinate ale lui Vergilius și textul concis al lui Tacitus era moartă, este plăcut surprins că poate vorbi în aceeași latină cu țărani moldovalahi care stau la ceasul apusului în fața căsuțelor lor acoperite cu stuf.

Secretul limbii se explică dacă ne amintim că Principatele au format cîndva provincia romană Dacia, cucerită de Traian. Din legiunile romane, care apoi s-au stabilit aici, se trag locuitorii de astăzi care, cu mîndrie, se numesc ei înșiși români și dialectul lor românesc [...].

1870 martie 3/(15), București. Nota consulului Serbiei la București, C. Magazinovici, către ministrul de externe al României, prin care se exprimă adevărată dorință a guvernului Serbiei la dorința guvernului român ca Principatele Unite să primească, în relațiile externe, titulatura de România.

No. 93

Bucharest 3 Mars 1870

M(onsieur) le Ministre,

Ayant communiqué à Mr. le ministre des affaires étrangères de Serbie le désir du gouvernement de Son Altesse Sérénissime le Prince de Roumanie, de voir donner désormais aux principautés, dans ses relations internationales, le titre de „Roumanie“ Mr. le ministre vient de me répondre en date de 5 Février dernier no. 399 que c'est avec la plus grande satisfaction que le gouvernement de Son Altesse Sérénissime le Prince de Serbie a pris connaissance de ce désir et m'autorise de Vous faire savoir que le gouvernement de Serbie forme ses meilleures vœux pour l'avenir de la Roumanie ainsi que pour la réalisation de toutes ses légitimes aspirations nationales et ne peut qu'être charmé de cette démarche du gouvernement roumain. Guide par ces sentiments amicaux le gouvernement que j'ai l'honneur de représenter, emploie le titre désiré depuis longtemps dans ses relations avec le gouvernement roumain, par conséquence cet acte n'est pour lui qu'une agréable affirmation à cet égard, et en même temps le sujet pour la Serbie, vu la solidarité de notre situation et le sort identique de nos pays, de féliciter la Roumanie de cet acte national.

Le soussigné se sent très heureux de porter à votre connaissance ce qui précède, comme réponse à la note que vous avez bien voulu lui adresser le 15 Janvier d(ernie)r sous no. 226, et profite de cette occasion pour Vous réitérer, Mr. le Ministre, l'assurance de sa haute considération.

Arh. St. București, colecția Microfilme R. S. F. Iugoslavia, rola 21. c. 451—452 (Arhiv Srbije, Beograd, Knažesko Srpska Agencija u Bukureštu F. I. nr. 28— cut. 5/1870, br. 93).

Traducere :

Nr. 93

București, 3 martie 1876

D(omnule) Ministru,

Comunicînd domnului ministru al afacerilor externe al Serbiei dorința guvernului Alteței Sale Serenissime principele României de a se da de acum înainte principatelor, în relațiile lor internaționale titlatura de „România“, domnul ministru mi-a răspuns la data de 5 februarie a.c. nr. 399, că guvernul Alteței Sale Serenissime prințul Serbiei a luat cunoștință cu cea mai mare satisfacție de această dorință și mă autorizează să vă fac cunoscut că guvernul Serbiei își exprimă cele mai bune urări pentru viitorul României, ca și pentru realizarea tuturor aspirațiilor sale naționale legitime și nu poate fi decît încîntat de acest demers al guvernului român.

Îndrumat de aceste sentimente prietenești, guvernul pe care am cinstea de a-l reprezenta întrebunează de mult timp titlul dorit în relațiile sale cu guvernul român; în consecință acest act nu este pentru el decît o plăcută afirmare în această privință și, în același timp, un motiv pentru Serbia, avînd în vedere solidaritatea situației noastre și soarta identică a țărilor noastre, de a felicita România pentru acest act național.

Subsemnatul se simte foarte fericit să aducă la cunoștință domniei voastre cele de mai sus, ca răspuns la nota pe care ați avut amabilitatea să i-o adresați la 15 ianuarie trecut sub nr. 226 și profită de această ocazie, domnule ministru, pentru a vă asigura din nou de înalta sa considerațiune.

1880 octombrie (17)/29, București. Raport comercial anual al consulului general al S.U.A. la București, Eugene Schuyler, cuprinzînd date referitoare la teritoriul României, preponderența populației române în toate provinciile istorice românești, originea neamului și a limbii române (fragment).

[...] In Transylvania and several districts of Hungary the Romanians form more than two thirds of the population. Including these, the Romanian race would represent a number of about nine and a half millions. All these countries form part of what was the ancient Roman province of Dacia and the Roumanians claim to be descended from the Roman legionaries and colonists. They are in all probability descendents of the ancient races which became latinized by contact with Rome. Their language though Latin in form possesses peculiarities common to all the languages of the Balkan Peninsula and derived from the aboriginal inhabitants while two fifths of its vocabulary is slavonic. The Roumanian race, with merits mingled with defects, has one great quality — persistence, as will be seen not only by the way in which it has held its own, although the country was for many years subjected to rival powers and by the manner in which its colonies have increased and spread, both on the north of the Carpathians and on the south of the Danube. There still exist too among the mountains of Greece, Thessaly and Epirus many men of the same race, generally known as Kutzo-Wallachs [...].

Arh. St. București, colecția Microfilme S.U.A., rola 18 (The National Archives of the United States. Records of the Department of State (R. G. 59), Microcopy T. 285, Roll — T. 2, vol. 2, Report no. 10, 16, November 1880).

Traducere :

[...] În Transilvania și în mai multe județe din Ungaria românii formează peste două treimi din populație. Incluzându-i pe aceștia, neamul românesc ar reprezenta aproximativ 9 milioane și jumătate de locuitori. Toate aceste ținuturi fac parte din ceea ce era în antichitate provincia romană Dacia, iar românii susțin că sînt descendenții legionarilor și coloniștilor romani. După toate probabilitățile, ei sînt descendenți ai neamurilor antice care s-au latinizat prin contactul cu Roma. Limba lor, deși latină în formă, are particularități comune tuturor limbilor din Peninsula Balcanică și provine de la locutorii autohtoni, cu toate că două cincimi din vocabular sînt cuvinte slavone. Neamul românesc, cu meritele și defectele lui, are o mare calitate — constanța pe care o vădește nu numai în felul în care și-a păstrat ființa, deși țara a fost expusă mulți ani puterilor rivale, ci și modul în care așezările sale au sporit și s-au răspîndit atît în nordul Carpaților, cît și în sudul Dunării. De asemenea, mai există încă în munții Greciei, în Tesalia și Epir mulți oameni din același neam, cunoscuți în general drept cuțo-vlahi.

1918 aprilie (11)/24, Washington. Notă adresată de Woodrow Wilson, președintele S.U.A., lui Robert Lansing, secretar de stat al S.U.A., cuprinzînd un mesaj de răspuns la o scrisoare a coloniei române de la Paris, în care președintele american își manifestă adeviziunea la aspirațiile naționale ale românilor.

[...] The President has received and read the communication of the Roumanian Colony of Paris with greatest interest and begs the authors of the communication to accept in return his warm appreciation of their confidence in the Government of the United States. This Government sympathises sincerely with the legitimate aspirations of Roumania, as expressed in the memorial, and most hopefully wishes for the people of Roumania a welfare and prosperity in the future which will in some degree compensate for the misfortunes and sufferings of the present. All thoughtful Americans have keenly felt the untoward fate of Roumania in the present war but hope and believe that it is only temporary [...].

Arh. St. București, colecția Microfilme S.U.A., rola 633, c. 747 (Library of Congress, Washington D. C. Woodrow Wilson Papers, Roll 345, Series 4, Case file 3183).

Traducere :

[...] Președintele a primit și a citit cu cel mai mare interes comunicarea coloniei din Paris și a rugat pe autorii comunicării să accepte în schimb caldă sa apreciere pentru încrederea lor în guvernul Statelor Unite. Guvernul american nutrește o simpatie sinceră față de aspirațiile legitime ale României, așa cum au fost exprimate în memoriu și urează plin de speranță ca poporul României să se bucure în viitor de o bunăstare și o prosperitate care să compenseze într-o oarecare măsură nenorocirile și suferințele prezentului. Toți americanii raționali au resimțit profund soarta nenorocită a României în actualul război, dar speră și au crezînd că aceasta este numai trecătoare [...].

1918. Raport al lui Charles Seymour, consilier al Comisiei americane pentru negocierile de pace, în care sînt prezentate date istorice atestînd existența populației românești în Transilvania în secolul XII (fragment)

[...] The Romanians in Hungary claim to have been settled there since the Roman Empire. Whether or not they are the descendents of the colonists of the time of Trajan, it is certain that there was a Romanian population in Transylvania at the time of the Magyar conquest of that region in the twelfth century. The extent of their settlement is not known, nor do they seem to have established any well — organized government there.

Since that time, the Romanians have been uninterruptedly under Magyar rule, except at the end of the sixteenth century, when the country was occupied for a brief period by the Romanian Prince, Michael the Brave of Wallachia [...].

Arh. St. București, colecția Microfilme S.U.A., rola 681, c. 105 (The Library of Congress, American Commission to Negotiate Peace 1918, Box 14).

Traducere:

Românii din Ungaria pretind că ei au existat aici încă din timpul Imperiului roman. Indiferent dacă ei sînt sau nu descendenți ai coloniștilor din vremea lui Traian, este sigur că a existat o populație românească în Transilvania în momentul cuceririi maghiare a acestei regiuni în secolul al XII-lea. Întinderea așezării nu se cunoaște, și nici că ar fi fost acolo instituită vreo formă de guvernînt bine organizată.

De atunci, românii s-au aflat permanent sub conducerea maghiară cu excepția sfîrșitului secolului XVI, cînd provincia a fost ocupată pentru o scurtă perioadă de domnitorul român Mihai Viteazul al Valahiei.

(1918). Raport privind problema balcanică, întocmit de John F. Carter de la ambasada americană din București, în care se face o prezentare istorică și geopolitică a României, cu sublinierea latinității și continuității poporului român (fragment).

[...] Ethnologically Roumania is a unique phenomenon. Alone of the Balkan race she has escaped almost intact from the Slavic flood which swamped the old Roman Empire and has preserved the Latin character of a Roman colony and is, in short, a Latin country. Conquered from the Dacians, a branch of the Thracian race, by the Emperor Trajan (89—117 A. D.) the Roman colony of Dacia was established on the ruins of the great Dacian Empire [...].

To sum up: „The Romanians are living today where fifteen centuries ago their ancestors were living. The possession of the regions on the lower Danube passed from one nation to another, but none endangered the Roumanian nation as national entity. The water passes, the stones remain; the hordes of the migration period, detached from their native soil, disappeared as mist before the sun. But the Roman element bent their heads while the storm passed over them, clinging to the old places until the advent of happier days, when they were able to stand up and stretch their limbs“ [...].

Arh. St. București, colecția Microfilme S.U.A., rola 681, c. 115—116 (The Library of Congress, Washington D. C. American Commission to Negotiate Peace (1918), Box 15).

Traducere :

[...] Din punct de vedere etnologic, România este un fenomen unic. Ea este singura dintre neamurile balcanice care a scăpat aproape intactă după trecerea valului slav care a făcut ca imperiul roman să se prăbușească și și-a păstrat caracterul latin al unei colonii romane și este, într-un cuvânt o țară latină. Cucerită de la daci, o ramură a neamului tracilor, de împăratul Traian (89—117 e.n.), colonia romană Dacia a fost întemeiată pe ruinele marelui imperiu dac [...]

Pe scurt, românii trăiesc astăzi acolo unde cu 15 secole în urmă au trăit strămoșii lor. Stăpânirea asupra regiunilor de pe Dunărea inferioară a trecut de la un neam la altul, dar nici unul nu a pus în primejdie națiunea română ca entitate națională. „Așa curge pietrele rămân“. Hoardele migratoare, rupte de pământul lor natal, au dispărut cum <dispare> ceața în fața soarelui. Dar elementul românesc s-a încovoiat în timp ce a trecut furtuna pe deasupra lui, rămânând strâns legat de vechiu-i loc pînă la sosirea unor zile mai fericite cînd va putea să se îndrepte și să stea cu capul sus [...].

Pagini noi din istoria strategiei deznaționalizării românilor I.

ION DUMITRIU-SNAGOV

În cercetarea istorică nimic nu duce la satisfacție mai mare ca pătrunderea în intimitatea evenimentului și stabilirea adevărului prin probe indubitabile. Tema strategiei deznaționalizării românilor este de o mare complexitate și, fără a urmări tratarea ei aici în chip exhaustiv, ne propunem să prezentăm o serie de jaloane semnificative, prin documente de arhivă cu valoare obiectivă. Putem totuși să anticipăm constatarea că toate aceste izvoare atestă o realitate incontestabilă: strategia politicii de deznaționalizare nu a aparținut maselor de oameni în coabitare, ci unor organe politice care justificau oprimarea pentru apărarea privilegiilor proprii.

Studiul documentelor din Arhivele Vaticanului ne-a oferit, în numeroase rânduri, posibilitatea de a cunoaște multe din mecanismele fine ale unor fapte din istoria Europei și informațiile privind crearea României moderne — după anul 1848 — sint elocvente¹.

Aceste probe istorice au o valoare sporită înainte de toate prin aceea că nu se referă la România ca stat catolic (populația ei fiind în mare majoritate necatolică), nici de pe poziția autorității care operează cu unități de ocupație militară, ci prin forța diplomatică de largi implicații, pentru care intuiția evoluției istorice constituie rațiunea propriei politici.

Înțelegerea necesității istorice a dreptului popoarelor la autodeterminare și constatarea că adversitatea cu popoarele de tradiție bizantină este o politică oarbă au făcut să apară o contradicție fundamentală între politica soviniștă a conservatorilor din aristocrația ungară din Imperiul habsburgic și politica papală față de români. Începînd, mai ales din momentul creării de către Roma a unei unități administrative eclesiastice în granițe etnice pentru românii din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș, în 1853, așa numita Provincia Ecclesiastică de Făgăraș și Alba Iulia, spiritele s-au agitat și mai tare, cu cît teritoriul noii provincii era și scos de sub jurisdicția cardinalului primat al Ungariei și subordonat direct Romei.

Măsura a surprins și prima mare luare de poziție aparține Episcopului Transilvaniei, Ludovic Haynald, marcantă personalitate culturală și politică, un botanist de mare erudiție, stimat de toți specialiștii epocii, dar și un mare adversar al luptei românilor pentru crearea unui stat național unitar.

Orientarea politică a lui Ludovic Haynald este ușor de sintetizat și, citeva documente, care aduc noi date asupra izvoarelor de șovinism ce se vor întări în Ungaria după 1867, vor fi edificatoare. În raportul adresat papei Pius al IX-lea la 2 mai 1869 (și repetat la 22 mai 1862) el scria :

¹ Cf. I. DUMITRIU — SNAGOV, *Le Saint-Siege et la Roumanie moderne. 1866—1887. Régestes des documents concernant la création de la hiérarchie catholique en territoire national roumain et les événements contemporains*, Roma, 1984. (Miscellanea Historiae Pontificiae, 48).

„Seria evenimentelor a fost aceasta: În Transilvania era împărăția dacilor și, în acest loc, unde este astăzi cetatea Albei Iulii, era cetatea Sarmis, loc în care este scaunul episcopal. Dacii au fost subjugați de romani sub împăratul Ulpiu Traian. Transilvania a fost transformată în provincie romană și lângă cetatea Sarmis s-a așezat colonia romană Apulum. În cetatea Sarmis romanii au construit templul soarelui, denumit templul orologului, de către Legiunea a XIII-a romană, comandată de Ulpius Mucianus, în onoarea lui Antoniu Piu și a mamei acestuia Iulia, de unde cetatea Sarmis a luat numele de Alba Iulia.

Au venit apoi ungurii și au ocupat ceea ce altădată se numea Panonia și Dacia iar azi se cheamă Ungaria și Transilvania.

Datorită situației geografice și condițiilor de ordin național, politic și confesional, din prezent și din trecut, biserica din Transilvania se deosebește total de restul bisericii din Ungaria, și are caracteristici care-i sînt proprii. De fapt, după cum înălțimile munților Carpați o încing cu un fel de zid care-i formează frontiera naturală, pe de o parte spre Ungaria și pe de altă spre provinciile vecine ce țin de Austria și de Turcia, astfel viața naționalităților, politică și confesională, i-a dat o înfățișare complet diferită de aceea a provinciilor vecine... În Transilvania, diferitele naționalități, secui, unguri, sași au un drept public și privat deosebit și cu totul alta este situația românilor care nu se numărau printre grupările cu privilegii. Aceștia aparțin aproape în exclusivitate la ritul bizantin, sașii se identificau exclusiv cu luteranii, ungurii și secuii se impart și ei, tot în exclusivitate, între catolicism, calvinism și unitarianism.

Această împărțire a elementelor oricărei vieți publice sau private în funcție de naționalitate, a ridicat și a păstrat între ele o separare mai fermă și mai durabilă, o adevărată separare a sufletelor, gelozie, emulare și neîncredere. Pe de altă parte, în raporturile mutuale, aceasta a creat aproape la toți oamenii, pînă în straturile cele mai umile, o rețineră de o extraordinară prudență, care poate să rivalizeze aproape cu arta diplomației, și ale cărei forme extreme pot să ajungă la viclenie și înșelătorie...

În consecință, fiindcă prin recenta promovare la demnitatea arhiepiscopală a episcopului roman greco-catolic din această provincie, episcopul romano-catolic se vede deposedat, fără nici o greșeală, din partea sa, de această onoare și de această înțietate în care el era obișnuit să fie...

O altă rațiune a acestei înăsuri (de a-l pune pe el în fruntea ierarhiei eclesiastice — n.n.) este nevoia de a se păstra între cele două biserici — cea maghiară romano-catolică și cea românească greco-catolică o armonie extrem de mult dorită. Cînd a fost întemeiată arhiepiscopia de rit românesc la Alba Iulia (în anul 1853 — n.n.) n-au lipsit dorințele de acest sens, exprimate fără echivoc, pentru că se atribuia această promovare nu atît pentru ritul bizantin, care îmbrățișează marea majoritate a locuitorilor acestei provincii, ci mai mult pentru pretinsa națiune românească. Aceste dorințe tindeau să stabilească o relație de subordonare a arhiepiscopiei romano-catolice, deoarece se insinua în chip foarte deschis că lucrul era posibil, din cauza protecției foarte speciale acordate elementului bizantin și românesc...

Ceea ce am spus din punct de vedere eclesiastic, vom vedea că este o doniță dreaptă și din punct de vedere politic.

Într-adevăr, nu este chestiunea noastră să scrutăm viitorul, printr-un oracol al Casandrei foarte rău primit, nici să arătăm, poate iarăși într-un chip rău privit, ce a însemnat focul și violența naționalismului românesc, recent aprins, și prin ce se prepara el să aducă ceva bun sau rău. Aceasta, oamenii care sînt în fruntea

administrației o văd mai repede... ei cunosc deopotrivă și spre ce tinde entuziasmul extrem al românilor din Principatele Dunărene, prin care ei se încarnează să obțină deplina uniune a vieții lor publice, și această unire, sub forma unui guvern la putere, știm foarte bine cum și-a manifestat în trecut spiritul ei național, acționând ca un instinct. Recent de tot, atât prin evenimentele ultimilor zece ani, cât mai general, prin dezvoltarea progresivă a spiritului naționalist la toate popoarele Europei, surescitat de literatura românească ce începe să se impună din ce în ce mai mult, acest spirit național atrage atenția și românilor care locuiesc în provinciile vecine cu Austria și care animă mișcările naționalilor lor care locuiesc în Principatele Dunărene. Se știe cu oită ușurință se poate ajunge ca, dacă acest spirit nu este bine controlat, centrul de greutate al naționalismului lor, să cadă în regiunile externe Austriei, să hrănească o populație românească puternică și unde, datorită slăbiciunii imperiului otoman, poporul aspira să ajungă la o viață mai liberă prin realizarea unirii. Însă, în plus, se știe foarte bine ce importanță are la acest popor manifestarea exterioară a bisericii și constituția ei ierarhică, ce n-are decât puțină cultură, și care se leagă de ritualurile exterioare și de ceremonii și de principalele manifestări religioase. Nu vreau să amintesc decât că în Principatele Dunărene ierarhia românească are demnități de onoare și de influență publică, și în preștanța lor față de reprezentanții poporului (ca urmare a unei organizări foarte recente a Principatelor Dunărene, decisă de Congresul de la Paris al puterilor europene (după unirea Moldovei cu Țara Românească marile puteri recunoscuseră, la 7 aprilie, dubla alegere a lui A. I. Cuza, n.n.)). Nu amintesc decât că preoții sau popii români, dacă sînt ignorați în problemele religioase, au o conștiință perfectă a originii lor românești și a tendințelor românilor, că prin aceasta ei exercită cea mai mare influență asupra convingerilor poporului lor și, în consecință, mișcările lor populare sînt în același timp și mișcări religioase. Așa se explică faptul că, în timpul ultimelor răscoale din Transilvania, ca și cele dinainte, din timpul lui Horea și Cloșca, masele românești, însetate de război, au avut în general drept căpetenii sau tribuni pe popii lor, și așa, agitațiile politice îmbracă în același timp caracterul mișcărilor religioase (și invers, interesele religioase își exercită influența în viața politică); este fără îndoială că centralizarea ecleziastică și subordonarea ierarhică a poporului român sub un singur conducător, în diferitele provincii austriece, sînt departe de a ne fi indiferente din punct de vedere politic, și chiar cele care au o cît de mică legătură cu acest aspect, exercită o însemnată influență asupra evenimentelor din viața publică a acestor regiuni din Europa Orientală.

Pe cînd noi dorim să măsurăm avantajele întemeierii unei mitropolii românești, în provincia noastră pentru a propaga și consolida unirea cu Roma, nu ne este permis să uităm influența ei asupra maselor populare pentru unirea probabilă a acestor provincii cu Principatele Dunărene și cu revoluția lor...

Iată de ce, din aceste motive grave de ordin politic, fără îndoială ne punem astfel de probleme, fiindcă elementul românesc (capabil să tindă la ieșirea din monarhia habsburgică) se vede întărit prin această concentrare de putere, iar elementul maghiar, ca element romano-catolic, comandat de acesta sau dirijat de el în cea mai mare parte, să nu fie stabilit...

Această națiune ungară este animată de spiritul monarhic și aristocratic. Acela care afirmă că poporul maghiar este republican sau democratic, nu-l cunoaște... De fapt, așa cum un mare avocat a trebuit să mărturisească în raport cu echilibrul european, dacă monarhia austriacă n-ar exista, ea ar trebui inventată. Fiecare maghiar, și întreaga națiune maghiară din interiorul monarhiei austriece,

mai puțin cîteva mii care trăiesc în Moldova și Țara Românească — ar trebui să proclame aceasta; dacă monarhia austriacă n-ar exista, din punct de vedere al binelui de care se bucură națiunea maghiară, ea ar trebui să dorească constituirea acesteia. Salvarea ungarilor nu există în afara Austriei.

În raport cu popoarele germanice, cu slavii de nord și de sud, în raport cu imperiile rus și turc care ne înconjoară, națiunea noastră de cîteva milioane de oameni, înconjurată și amestecată din toate părțile (în hotarele monarhiei austriece) cu locuitori de altă limbă și națiune, sau mai bine zis risipiți ici și colo în mijlocul acestora, și despărțiți unii de alții adesea de mari distanțe, în teritorii aparținînd altor națiuni, împărțiți în grupuri, sîntem forțați, vai de noi! să dorim a locui într-o monarhie ca aceea austriacă, în care nici un element național n-are preponderență și unde înțeleptul guvern al Împăratului Apostolic nu va împiedica aproape niciodată, în limite juste, evoluția unei vieți naționale libere...

Ungurii o știu; cei care au un bun discernămint al situației sînt conștienți; de asemenea, deși ne dă de gîndit perioada nenorocită din ultimii ani, este limpede că elementul național maghiar va aduce întotdeauna o bază oportună pentru realizarea marilor intenții ale Împăratului Apostolic, pentru întărirea tronului.

Acestei afirmații nu i se opune trista istorie a anilor 1848—1849. Căci, dacă ținem seama de faptul că întreaga Europă, în acel timp, a fost invadată de spiritul revoluționar, care a ajuns în chip de sacrilegiu să răstoarne din temelie augustul tron chiar în capitala monarhiei... Dacă am considera că pentru monarhie caracterul singular și deosebit de periculos al revoluției maghiare deriva din faptul că aberațiile vieții constituționale (care există numai aici) n-ar fi fost reprimare indeajuns, majoritatea poporului ar fi intrat pe calea nefastă a revoluției desfășurate de capii rău intenționați ai rebeliunii, care au uzurpat în chip perfid numele și autoritatea regelui...

Dar, dacă deja pînă la acest punct s-ar părea drept și prudent ca elementul maghiar să nu fie trecut în urma celui românesc, chiar în viața ecleziastică și în structura ierarhică, o altă rațiune se adaugă mai mult decît suficient: biserica romano-catolică a fost și va fi întotdeauna, din punct de vedere politic, importantă pentru dinastia habsburgică... pe bună dreptate biserica împăratului, a dinastiei, a guvernului și a armatei"...²

Piedoaria lui Haynald urmărește nu atît necesitatea de a fi el avansat în scara ierarhiei catolice — depășind cel puțin nivelul ierarhiei românești — ci caută să atragă Roma într-o întreagă conspirație politică. În subsolul argumentării este prezentă de fapt o filipică la adresa curiei romane care ar fi nesocotit dreptul unei națiuni catolice, care ar fi încălcat autoritatea consacrată a unei dinastii apostolice și ar fi pactizat cu o națiune căreia nici istoria și nici divinitatea nu i-ar fi permis o aspirație egalitară, să aibă un loc propriu la masa popoarelor. Parafrazînd argumentarea lui Haynald, Roma, dacă nu era, trebuia născocită numai pentru a sluji demonstrației sale. Virulența atacurilor l-a condus însă la eșec și, pentru aplanarea agitațiilor antiromânești în fruntea cărora ascensionase pînă în parlamentul de la Budapesta, și împăratul și papa au fost nevoiți să-l înlăture din scaunul transilvan, în 3 mai 1864. Prin vocea lui se exprima însă geneza strategiei de deznaționalizare pe care, în etape succesive, memoria documentelor o va aduce treptat la lumină.

² Arhiva Secretă a Vaticanului (în continuare A.S.V.) fond Arh. Conciliului, Relații *ad limina*, Transilvania, 810, B; Cf. I. Dumitriu-Snagov, *Le Saint-Siege et la Roumanie moderne, 1850—1866*, Roma, 1982, p. 402—464.

Ne-am propus a supune problema deznaționalizării românilor unei analize critice, cu ajutorul faptelor consemnate documentar, în cîntarul unor criterii obiective — adică eliminînd orice argument neconfirmat în chip obiectiv.

Astfel, de la bun început ne-am impus întrebări asupra cărora atenția noastră trebuia să se îndrepte cu prioritate (chiar dacă nu ne-am propus să tratăm exhaustiv un asemenea subiect, ci să prezentăm numai unele momente și spații din istoria deznaționalizării — și nici acestea în totalitate, ci numai în raport de strategia ei). Aceste întrebări s-au organizat cît se putea de firesc, ca premise de studiu: — A existat problema deznaționalizării? A fost ea o necesitate istorică? — Cum și pentru cine? — Cînd și cum a evoluat: întîmplător sau premeditat?

Am ales exemplul episcopului Ludovic Haynald ca „măr al lui Paris“ în deschiderea problemei pentru trei motive:

1. Pentru că Ludovic Haynald este un caz tipic pentru a proba că în istoria Transilvaniei, prin evoluția și intensitatea acțiunilor lui antiromânești, se demonstrează în *feedback* forța de rezistență a unei colectivități majoritare, asuprită în teritoriul său de etnogeneză.

2. Pentru că, personalitate de vîrf în politica și cultura epocii, la nivel european, Ludovic Haynald era conștient că, pentru a păstra privilegiul medieval al celor puțini din *ancien régime*, este nevoia de a căuta instrumentul capabil să organizeze, în timp și spațiu, o strategie în materie. Acest instrument i s-a părut a fi Biserica Catolică locală, catalizator pentru Vatican și Viena — respectiv al papalității și dinastiei imperiale. Și, curios, ca o vocație a contradicției, același Haynald care făcea apologia imperiului ca stîlp al papalității, va ataca în 1870 dogma infailibilității cu virulența insurgenței.

3. Pentru că, judecînd cu experiența istorică contemporană, strategia deznaționalizării românilor nu exprimă nimic mai mult decît teza rasei superioare în cheie medievală (clericală și nobiliară) dezvoltată mai tîrziu de horthysm, prin încercarea de a prelungi, împotriva sensului istoriei, un statut de apartheid al românilor, în cheia șovinismului imperialist (hitlerist).

Cum s-a văzut din raportul din 2 mai 1859, Ludovic Haynald, prezenta obiectiv situația elementului privilegiat maghiar, ca risipit în imperiul habsburgic, în special în Transilvania³, avîndu-l în vedere chiar și în Moldova și în Valahia.

În Arhiva Congregației Afacerilor Ecclesiastice Extraordinare din Vatican se află un memoriu trimis în apărarea episcopului Haynald, pentru ca Pius al IX-lea să nu-l înlăture din scaunul de la Alba Iulia: „Venim la Sanctitatea Voastră — scrie memoriul — exprimînd dorința întregii colectivități romano-catolice din Transilvania. Să nu îngăduiți ca, prin privarea de către capul său, să nu cadă aceasta în cel mai mare pericol și în cea mai mare nenorocire. Și nici să nu îngăduiți ca aceasta să fie umilită în fața cetățenilor necatolici din această țară, care doresc ca drepturile și libertățile sale să le apere cu toată tăria. Redă-ne și păstrează-ni-l pe veneratul nostru episcop Ludovic Haynald...

Semnează: Conte Francisc Beldi, Conte Anton Eszterházy, Baron Blasius Orbán, David Sikely de Kilyen, Conte Camil Bethlen, Conte Carol Mikes, Conte Adam Kornis, Baron Ioan Bornemisza, Baron Ludovic Josika, Baron Sigismund

³ În statistica sa el evalua astfel: 230.000 catolici de rit latin, față de 648.000 români catolici de rit oriental și 1.187.000 luterani, calvini, unitarieni și ortodocși (aceștia din urmă în cea mai mare parte români și superiori ca număr uniților).

Szentkeresztyi, Conte Ioan Eszterhazy, Conte Mihai Eszterhazy, Conte Nicolae Lázár, Conte Albert Kornis, Conte Ioan Mikes, Conte Ludovic Horvath-Toldy, Baron Leopold Bornemisza, Baron Alexandru Huszar, Baron Carol Huszar, Baron Nicolae Huszar, Baron Carol Huszar, Baron Adam Huszar“.

Contrasemnează: „Cardinal Scitowsky“, Primatul Ungariei, „la Strigoniu, 5 martie 1864“.⁴

Documentul nu lasă nici o îndoială asupra categoriei de „maghiari“ în numele cărora episcopul apără „colectivitatea“ credincioșilor săi din „Biserica Catolică a Transilvaniei“.

Să vedem însă și altă față a activității lui: în raportul citat, am văzut că el vorbește de existența unor emigranți din secuime în Moldova și Țara Românească.

Preocuparea lui Haynald față de emigrații maghiari printre românii de dincoace de Carpați este însă mai veche. La 3 decembrie 1857, el scria, din Alba Iulia, episcopului Angelo Parsi, din București: „Există în mitropolia Ungariei, sub protecția Eminentului Cardinal Arhiepiscop de Strigoniu, Societatea denumită „Sfântul Ștefan“ a cărei sarcină este să propage limba maghiară prin cărți care să întărească credința și pietatea. Această societate, în ultimii zece ani a tipărit și difuzat mai multe sute de mii de cărți bune, pentru care motive împărțirea lui Dumnezeu dobândește noi forțe de a crește în inimile credincioșilor. Această merituoasă societate vrea, așa cum se vede din scrisoarea Eminentului Cardinal Primat, din 26 noiembrie art. nr. 4966, să trimită maghiarilor catolici care locuiesc în Valahia aceste cărți bune și icoane sfinte, în mod gratuit. Pentru aceasta, dorim să avem informații suficiente asupra locurilor unde se află aceștia. Asemenea informații a cerut cardinalul să i le transmit în scris, în acest fel: — În ce localitate anume locuiesc maghiarii în Valahia? Cîți sînt în fiecare loc? Cu ce nume și prenume vin ei acolo în Valahia? Ce alte informații în legătură cu ei se mai pot obține? Scopul acestei informări este să se ia măsuri pentru dezvoltarea realităților catolice a maghiarilor din teritoriu...“⁵

În aceeași direcție de orientare a activității „religioase“ dincolo de munți, episcopul Haynald, adresîndu-se la 27 decembrie 1861 Guvernului Principatului Regal al Transilvaniei, scria:

„Față de pericolele morale la care se află expuși tinerii de cele două sexe din ținuturile secuilor, care emigrează în orașele din Transilvania și chiar în foarte apropiatele Principate Române, am avut sarcina încă din anul 1854 să cer Guvernului Tronului Imperial și Regal de atunci să emită decrete cu scopul ca oficiile să nu elibereze pașapoarte de emigrare decît tinerilor și tinerelor care pot să producă un certificat eliberat de parohul competent, probînd că au frecventat școlile și învățămîntul religios.

Ca urmare, Guvernul Regal și Imperial a emis o circulară la 25 aprilie 1855, nr. 1835/199, către oficiile politice, după care pașapoartele pentru a merge la lucru în străinătate nu vor fi eliberate tinerilor decît dacă aceștia pot să producă un certificat de educație religioasă...

⁴ Arhiva Congregației pentru Afaceri Ecclesiastice Extraordinare, Fond Austria, Pos. 328, Fasc. 171, f. 26 r. (în continuare AA EE SS).

⁵ Arhiepiscopia Romano-Catolică București (în continuare ARCB) Scat. 34, 116/121 în care se pot vedea cîte fonduri materiale au fost investite de această societate în România.

Recent, emigrarea în Principatele Române a secuilor dornici să-și găsească de lucru acolo a crescut simțitor, după cele ce scriu ziarele; și, dacă putem atribui valoare informațiilor publicate, degenerarea și mizeria fizică și morală a celor ce emigrează sînt într-adevăr înspăimîntătoare. Dorind a frîna decăderea morală la care sînt expuși credincioșii mei în ținuturile secuilor, am onoarea să supun această chestiune înaltei atenții a Guvernului Maiestății Sale Imperiale și Regale, cerînd cu insistență recomandările anterioare...⁶

Aceasta era grija față de emigranții din secuime în România (în special în Moldova) și episcopul căuta să-i mențină cît mai aproape de scaunul său, o preocupare de altfel normală pentru oricare ierarh. Raportul vizitatorului apostolic Giuseppe Tomassi, din 10 decembrie 1858, ne prezintă însă situația din Moldova cu competența celui care o cunoaște la fața locului⁷.

„Misionarii maghiari vin în Moldova, fără ca, de la Roma, conducerea noastră ierarhică să fi știut vreodată cine sînt... Ei coboară aici din Transilvania vecină și se plantează în Misiune, superiorul lor pretinzînd 100 de scuți pe an, după cum le-a plătit pe vremuri episcopul Paroni... Aș putea spune multe, dar mă limitez la întrebarea dacă indivizii expediați aici sînt cei mai buni din Transilvania? În mod sigur, nu! Ba pot spune că ierarhia din Transilvania își rezolvă comod situația: oprește spuma și aruncă drojdiile în Moldova...” (Cap. Despre reformă).

„Aici ei caută să impună limba maghiară în locul limbii române... interzicînd credincioșilor lor să vorbească românește, considerînd-o că limbă a schismaticilor... Dar limba română este aici necesară mai înainte de orice... Și am vorbit cu unii dintre misionarii maghiari, fiindcă nu sînt toți la fel de fanatici, după cum am vorbit și cu dascălii lor, iar aceștia toți declară că limba maghiară este vorbită de mulți, dar că limba română o vorbesc toți, inclusiv maghiarii înșiși... Și sînt ferm convins că, dacă se poate spune că toți maghiarii vorbesc românește, nu se poate spune că toți românii vorbesc maghiara, fapt pentru care trebuie să spun că misionarii noștri trebuie să folosească în primul rînd limba română. Maghiara se poate pune, după mine în același raport cu germana, poloneza și cu franceza. Indivizii aparținînd la aceste națiuni, care, dacă în definitiv nu și-au ales Moldova ca loc de sedere veșnică, atunci, cu atît mai mult nu trebuie să vorbim de maghiari care, nepăstrînd din națiunea lor decît originea și numele, sînt născuți aici, aici crescuți, aici stabiliți de generații și încă de bună voia lor? Este adevărat că și astăzi sînt frecvente emigrările maghiarilor în Moldova, dar tot atît de adevărat este că primul lucru pe care-l fac este acela de a învăța limba. Este adevărat că unii dintre aceștia ori nu o știu ori nu vor să o învețe, dar aceasta se întîmplă tocmai pentru că aici sînt misionari maghiari și chiar unii italieni care vorbesc foarte puțin limba română...” (Secțiunea a IV-a, Art. I, Despre predică).

Urmărind efectele negative ale activității misionarilor de acest fel, vizitatorul Giuseppe Tomassi scrie:

„Bîlciurile sînt reuniuni care corespund celebrării hramurilor și care, în mod obișnuit, degenerază în adevărate și pronunțate bacanalii. Această formă

⁶ Arhiva Diecezei de Alba Iulie (în continuare ADAI) 1861, dec. 27, Nr. 2035, Cat. 23, 35.

⁷ Arhiva Congregației de Propaganda Fide (în continuare ACPF) Sc. Moldavia, vol. 11, f. 105 r-150 v.

de păgînism este sîrbătorită cu fanatism... Aici se adună parohii din toate părțile. Mascaradele cele mai plăcute țăranilor sînt acelea de a maimuțări pe preoții ortodocși în slujbele lor și cu nerușinare și insulte publice la adresa religiei dominante. Totul se face cu mare larmă a acestei adunături de bătărași, însoțită de sunete asurzitoare de clopote care trag continuu, și astfel se profanează acest simbol sacru al cărui rost este întîlnirea solemnă..." (Secțiunea V, art. 1).

În acest punct, cu prudența la care ne obligă obiectivitatea, am putea motiva că libertatea confesională și dreptul ierarhilor de a-și asista coreligionarii, condamnînd excesele, pot legitima intervențiile chiar și în afara diecezei proprii — cum era cazul Moldovei în afara Ungariei (măcar că sinodul de la Serdica încă din anul 343 interzicea amestecul în afacerile interne ale altei dieceze). Întrebarea care se pune în continuare este însă dacă ei au sau nu au dreptul de a impune altor colectivități, majoritare, deznaționalizarea, sau de a organiza o ofensivă antistatală, în umbra libertății de manifestare a religiei.

Pentru a lămuri cît mai bine strategia deznaționalizării, este necesar a defini contextul istoric, condiționat de legislația Ungariei care se perfecționa treptat :

Prin legea VI din 1840, art. 4, corespondența dintre stat și biserică trebuia să se facă numai în limba maghiară ; din 1843 (art. 7) toate matricolele trebuiau făcute în aceeași limbă și se prevedea ca, în viitor (art. 8) să se numească preoți, predicatori și capelani numai dintre cei cunoscători ai limbii maghiare.

În anul 1868, legea XXXVIII, *legea învățămîntului primar* care impunea limba maghiară, preceda faimoasa și durabila lege XLIV (sanționată la 6 decembrie și promulgată în ziua următoare), *legea egalității naționalităților*, a cărei bază era enunțată de la început : „În Ungaria (la care era înglobată din 1867 și, Transilvania — n.n.) dat fiind că toți cetățenii, în virtutea principiilor fundamentale ale Constituției, formează din punct de vedere politic o singură națiune, națiunea maghiară una și indivizibilă, careia aparține, cu deplină egalitate de drepturi, oricare cetățean al patriei, independent de naționalitatea sa”.

Legea naționalităților, pînă la primul război mondial, a oferit cadrul de acțiune a politicii de stat, operînd din ce în ce mai profund în societate și căușînd să facă din Biserica Catolică un docil instrument politic (și uneori atînșîndu-se pe deplin scopul). Realizarea regimului dualist austro-ungar în 1867 și aspirațiile lui dincolo de granițe au dat imediat un elan fanatismului aristocrației și deznaționalizării și, pe teren religios, îl regăsim imediat în prima linie pe Arhiepiscopul Ludovic Havnald și Cardinalul Primat al Ungariei Ioan Simor, militînd pentru autonomia catolică din Ungaria și pentru ieșirea de sub Concordatul din 1855. Să lăsăm însă documentelor posibilitatea de evocare :

Eminenței Sale Reverendissime
Cardinalul Alessandro Barnabà
Prefectul Congreg. De Propaganda Fide
Roma

Nr. 220

București, 25 aug. 1868

Eminență,

Chiar acum s-au prezentat aici trei inși — doi preoți și un laic. Unul dintre preoți este canonic la Pesta, în Ungaria, și rector al Seminarului din aceea localitate.

Ei au făcut o călătorie în Moldova, unde l-au văzut pe confratele meu din Iași. Ei doresc să trimită ajutoare, preoți maghiari și să stabilească, în înțelegere cu episcopul, școli pentru maghiari. Ei au venit, în trecere, să mă vadă ș.a. De altfel, după cum spuneau, ei știau că în Valahia acestea nu sînt alt de necesare.

Le-am cerut să-mi spună dacă au fost însărcinați cu această misiune de Papa. Mi-au răspuns că nu, ci că Societatea S. Ladislau din Pesta, de acord cu episcopii, i-ar fi trimis aici, mai ales în Moldova.

Ei dorcau să se înțeleagă cu consulul general al Austriei și cu ministrul român al cultelor și al instrucțiunii publice și mi-au cerut informații.

În privința guvernului român, eu le-am spus că n-au decît să facă ce vor, dar că eu mă țin sistematic în rezervă, la o distanță respectabilă, de bune relații, dar de a nu da ocazia să se amestece în afacerile mele etc.

Confratele meu din Iași nu va uita, fără îndoială, să vă raporteze. Din partea mea, orice amănunte îmi vor veni la cunoștință, vi le voi raporta fără întârziere. Pentru moment, voi spune numai că, aprofînd intențiile acestor domni, eu nu văd cine îi autorizează să întreprindă asemenea demersuri, fără măcar să prevină Sfîntul Scaun. Este foarte lăudabil că ei vor să vină în ajutorul catolicilor maghiari, dar, a voi să se ocupe — așa cum se pare că au anunțat peste tot — de lucruri care țin de jurisdicția ierarhului local și de a-mi trimite mie preoți maghiari, și mai ales maghiari franciscani, aceasta mi se pare din cale afară.

Vom vedea însă de acum încolo...

Al Eminentei Voastre Rev.,

Antoine Joseph Pluym⁸

Episcop de Nicopolis și Administrator Apostolic al Valahiei

Peste cîteva zile, Ep. Pluym scrie din nou către Card. Barnabă:

Nr. 228

București, 31 aug. 1868

„Eminență,

Mă grăbesc să vă aduc la cunoștință ceea ce, după ultima mea scrisoare, am aflat referitor la misiunea celor trei persoane.

Dl. Kubinsky, canonic de Caloccea și rector al Seminarului Central din Pesta, a plecat a doua zi cu însoțitorul său laic. Celălalt, Dl. Veszely, Arhidiacon și paroh de lângă Cluj, în Transilvania, a mai rămas cîteva zile la București. El s-a înapoiat din Transilvania cu doi preoți, profesori, unul la seminarul episcopal și altul la gimnaziul din Cluj. Toți maghiari, într-un număr destul de mare pentru a explora țara.

În singura zi în care ei au rămas la București, au fost să vadă pe consulul general al Austriei și pe pastorul calvinist, de asemenea maghiar. Același lucru l-au făcut la Galați, dar nu știu pentru care motiv.

Ministrului român al cultelor și instrucțiunii publice nu i-au făcut nici o vizită. Se pare că au fost informați de către consulul general că n-ar fi prea bine primiți.

Nu cred că este nevoie să relatez Eminenței Voastre amănunte asupra a tot ceea ce, în aceste zile, a fost difuzat și comentat aici, direct sau indirect, fie

⁸ Ibidem, SC, Bulgaria — Valachia, vol. 14, f. 474.

despre mine, fie despre alții. Este suficient să vă spun că scopul care reiese evident din toate aceste demersuri nu este altul decât acela de a se amesteca, de fapt, în administrația vicariatelor catolice din Moldova și Valahia. Pentru a-și atinge acest scop (mai mult sau mai puțin ascuns) ei doresc — după cum au cîntat acest refren pe diferite tonuri — să stabilească școli exclusiv maghiare, să promoveze predici și instrucțiuni în limba maghiară, și să introducă, sau chiar să facă dacă pot, preoți maghiari.

P. Filip, pasionist, căruia Dl. Canonic Kubinsky i-a spus toate astea, i-a dat o replică simplă, că, pentru Țara Românească, și în special pentru București, nu-i nevoie de nimic, fiindcă sînt de toate; că la Frații Școlilor Creștine există cateheza maghiară și o clasă maghiară și la fel și în cele două școli pentru letele maghiare; că se predică în maghiară din două în două săptămîni; și că (pe lingă cei trei preoți franciscani maghiari de la Brăila, Ploești și Turnu Severin) există aici la parohie doi preoți maghiari și încă unul la episcopie, Dl. abate Richter.

Aceștia au protestat :

1. că politica era străină de demersurile lor ;

2. că într-o afacere atît de delicată, bineînțeles că n-ar face nimic fără ierarhul local și fără Congregația de Propaganda Fide. Nici unul, nici altul din aceste proteste nu mi-au fost spuse însă mie. Astfel, toate aceste aserțiuni eu nu le-aș accepta decît sub beneficiu de inventar.

1. În ceea ce privește politica, aș vrea foarte mult să cred că acești domni sînt străini de ea. Nu știu însă în ce măsură sînt străini Monseniorul Arhiepiscop Primat al Ungariei și Monseniorul Haynald. Dar am multe motive să cred că Societatea Sf. Ladislau și acești episcopi suportă dacă nu acțiunea, cel puțin influența politică a ministerului maghiar. Maghiarizînd țara, îi va fi mai puțin dificil să anexeze Țara Românească, Moldova și Bulgaria, și să restabilească vechiul regat al regelui Ludovic al Ungariei. Fiindcă aceasta este dorința Ungariei și din care nu se face un secret.

2. Cît despre afirmația că ei nu vor să întreprindă nimic fără Propaganda Fide și ierarhul local, este prea evidentă ca să nu fie sinceră, pentru că, de fapt, acești domni nu pot să ignoreze că, fără un mandat special din partea Sf. Scaun nu se pot amesteca în administrația altuia.

Și de asemenea, dacă ei nu vor să împietzeze cu nimic teritoriul vecinului lor, ceea ce este foarte delicat cînd este vorba de așa ceva, atunci pot să meargă și să facă ostentativ o anchetă solemnă, nu numai neprevenindu-mă pe mine și nici pe confratele meu din Iași, atunci pentru care motiv au anunțat cu cîteva luni înainte prin jurnalele maghiare că Societatea Sf. Ladislau, știind cum catolicii maghiari din Valahia și mai ales din Moldova sînt abandonați, are intenția să trimită acolo o delegație pentru a face anchetă ?

Pentru toate acestea, eu le-am cerut ca, mai întîi — așa cum am raportat, în ultima mea scrisoare, să aibă un mandat *ad hoc* al S. Scaun. Răspunsul a fost negativ.

Am considerat de datoria mea să aduc toate acestea la cunoștința Em. Voastre. Mă încredințez înțelepciunii și prudenței Voastre de a face tot ceea ce veți crede că este bine...

Antoine Joseph Pluym etc.⁹

⁹ Ibidem, f. 475 r-477 r.

La 7 septembrie 1868, Card. Barnabo răspunde apreciind favorabil comportamentul ep. Pluym și-i cere să-și mențină aceeași atitudine fermă¹⁰. Totodată el comunică episcopului de la Iași, Salandari, poziția luată de Mgr. Pluym și-i cere să adopte aceeași atitudine¹¹.

La 30 sept. Cardinalul revine către Mgr. Pluym cu aceleași instrucțiuni.¹²

În continuare, Ep. Pluym raportează Romei :

Eminenței Sale Card. Barnabà

Nr. 266

București, 7 octombrie 1868

Eminență,

N-am primit nimic pînă acum de la confratele meu din Iași. Nici nu am noutăți de la delegația maghiară, care a venit în una august să exploreze țara. Cei trei domni au făcut o relatare asupra călătoriei lor, într-o reuniune a Societății S. Ladislau, care a avut loc anul acesta la Győr. Discursurile lor sînt publicate în ziarele maghiare.

Pe scurt, conținutul lor este acesta :

În România (de obicei se vorbește de întreaga țară, adică de cele două principate vechi : Moldova și Valahia), sârmanii maghiari sînt în pericol să-și piardă naționalitatea și religia. Este nevoie să se trimită acolo preoți maghiari, așa cum se făcea odinioară. Din opt, așa cum erau trimiși mai înainte în Moldova, a mai rămas unul. Apoi trebuie create școli ungurești și chiar și o școală normală, care să formeze institutori. Se propune apoi să se facă un seminar, unde să se trimită tineri din Valahia și Moldova etc, etc.

Ca mijloc de a atinge acest scop, dl. Arhidiacon (unul din cei trei deputați) a propus incorporarea Moldovei în episcopia Transilvaniei și a Valahiei în episcopia Banatului. Dl. Mayer (deputat laic) a propus să se trimită peste tot consuli, viceconsuli etc. maghiari, ca să-i înlocuiască pe germani sau pe slavi ; și, ca încununare, unul dintre membrii asociației a propus, ca mijlocul cel mai simplu și cel mai eficace, să se anexeze ambele principate la coroana Ungariei.

A fost numită o comisie, prezidată de un episcop, care să examineze propunerile făcute. Vom vedea ce se va stabili. Dacă proiectele au onoarea să-i placă, ceea ce este foarte probabil, Vaticanul se va putea aștepta să primească într-o bună zi o foarte umilă cerere de a-i concedia pe toți italienii și de a-i înlocui cu maghiari. Aceasta pentru că italienii n-au dispus românizarea maghiarilor, pe cînd maghiarii nu doresc decît să maghiarizeze întreaga țară și să restabilească regatul Sfîntului Ștefan și al regelui Ludovic.

În rezumat, îmi place să cred că acești domni sînt bine intenționați și că se interesează sincer de binele spiritual al compatrioților lor ; dar, pe de altă parte, sînt încredințat că fondul chestiunii nu-i decît politica maghiară, față de care preoții și episcopii dacă nu sînt cooperatori, ei sînt cel puțin instrumente decile și zeloase. Să sperăm că ei vor fi ca mai înainte...

Ep. Antoine Joseph Pluym¹³

¹⁰ ACPF, Lettere, Decreti, Biglietti, 1868, II, f. 1018 v-1019 r.

¹¹ Ibidem, f. 1019 v-1020 r.

¹² Ibidem, f. 1104 v-1105 v.

¹³ ACPF, Sc. Valachia, vol. 14, f. 484 r-485 r.

Nu lipsește din arhiva Congregației De Propaganda Fide nici reacția provocată la București de „vizita” delegației „eclesiastice” a Societății S. Ladislau, așa cum același episcop Pluym informa pe cardinalul Barnabă :

„București, 15 octombrie 1868, Nr. 276

Eminență,

Zilele acestea, după ultima scrisoare din care am avut onoarea să vă informez cu privire la ancheta maghiară, am aflat următoarea noutate : Dl. Arhidiacon Veszely, unul dintre cei trei deputați ai Societății S. Ladislau din Pesta, nu plecase cu Dl. Kubinsky și cu laicul care-l însoțea, Dl. Mayer. El a rămas încă trei zile și a plecat în sfârșit la Sibiu cu cei doi profesori din acel oraș, despre care v-am vorbit deja în scrisorile precedente. .

În acest interval de timp, Dl. Veszely a mers în vizită la Șeful Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, ca să-i ceară regulamentul oficial al învățămîntului și să vorbească despre unele documente istorice pe care ministrul le-a publicat și despre altele pe care vrea să le publice în viitor. Acesta l-a primit foarte bine.

În acel moment însă, el a ignorat scopul călătoriei acestor persoane ; el l-a înțeles mai târziu și a fost complet edificat asupra acestui subiect prin discursurile la reuniunea de la Győr, publicate de ziarele maghiare. El a fost cum nu se poate mai nemulțumit. Această nemulțumire și-a manifestat-o față de persoana care i l-a prezentat pe Veszely și căruia i-a spus printre altele : „Nu am știut că Dv. ați venit ca să-mi prezentați niște spioni. Dacă mai vin încă o dată, vom ști cum să-i primim. Acești domni ar vrea să ne maghiarizeze țara, ceea ce noi nu le permitem. Pentru asta preferăm preoți italieni, care nu cunosc limba maghiară și sînt obligați să învețe limba țării ș.a. Dar, a adăugat el, ceea ce mă surprinde, este că episcopul nostru i-a primit pe acești „domni” și se pare că vrea să-i urmeze“.

Interlocutorul lui a protestat împotriva acestei afirmații, spunînd :

„Este adevărat că el i-a primit și că i-a dat chiar ospitalitate unuia dintre ei, că-l cunoștea personal, dar în rest n-a avut cu ei nimic. El n-a știut că aceștia ar veni în țară și, cînd s-au prezentat, prima întrebare pe care le-a pus-o a fost aceasta : — Aveți un mandat din partea Vaticanului ?“

Cu prima ocazie, voi căuta să aflu dacă aceasta este părerea guvernului și a principelui...¹⁴

Nu este cazul să mai insistăm asupra altor probe ale activității acestei „societăți de binefacere” prezentă vreme îndelungată în România prin numeroase manevre politice de susținută învrăjbire, fiindcă după aproape douăzeci de ani, alte personalități, în alte împrejurări, ne-au lăsat următoarea confirmare în Arhiva Secretă a Vaticanului.

Serafino Vannutelli, nuntiu apostolic la Viena, raporta Cardinalului Ludovic Iacobini, secretar de stat, la 14 iulie 1886¹⁵ :

„Există în Ungaria „după cum bine știe Eminența Voastră Preavenerată, o asociație catolică denumită S. Ladislau, al cărui scop este să procure mijloace necesare pentru a-i ajuta pe maghiarii risipiți în diversele state din Peninsula Balcanică să-și poată îndeplini obligațiile lor religioase. În acest scop, ea dispune pe lângă colecte manuale, de unele vechi fundații.

¹⁴ Ibidem, fo. 486.

¹⁵ ASV, SS, Rubrica 247, Fasc. 3, fo. 14.

În fiecare an membrii se reunesc într-o adunare generală la Budapesta, cînd președintele, care este întotdeauna un episcop trebuie să informeze, printr-un mare discurs, asupra activității, cu sentimente de filială devoțiune față de biserică și de papă.

Singurul păcat în care cade Societatea S. Ladislau este acela de a confunda interesele maghiarismului cu acelea ale bisericii, refuzînd, spre exemplu, să-l ajute pe arhiepiscopul de București, dacă acesta nu protejează menținerea și dezvoltarea limbii maghiare așa cum vrea Budapesta.

Sărbătorind în acest an a 25-a aniversare de la întemeierea societății, pentru viitorul septembrie se anunță o reuniune extraordinară și mai solemnă decît de obicei...”

Ludovic Iacobini cunoștea și el la fel de bine situația, în toată complexitatea ei, dincolo de „inofensiva” Societate fiindcă, el însuși nunțiu apostolic la Viena, iată ce scrie Cardinalului Antonelli, antecesorul său ca secretar de stat al Vaticanului, la 11 mai 1874, pe cînd se afla în capitala Austriei :

„Să-mi permită Eminența Voastră Preavenerată a adăuga cîteva cuvinte pentru a caracteriza partidele politice care, dincolo de Leitha (în Ungaria — n.n.) se luptă rînd pe rînd în țările de sub coroana S. Stefan.,

După acordul încheiat între Ungaria și Croația-Slovenia, lupta maghiarismului este mai puțin importantă cu celelalte naționalități, fiindcă naționalitățile care se află acum subjugate de maghiari sînt mai puțin influente, fie din cauza numărului, fie din cauza culturii lor mai puțin dezvoltate, fie și pentru că naționalitățile care se află în Ungaria și în Transilvania nu pot să-și valorifice drepturile atît de bine definite ca în regatele și provinciile de dincoace de Leitha. Cu excepția sașilor din Transilvania care aveau un statut propriu, cunoscut sub numele de „Univesitatea națiunii”, celelalte națiuni — sîrbii, românii, slavii, nemții și secuii — nu au de apărut drepturi din antichitate și cu caracter special, ci au numai de luptat pentru egalitate cu maghiarii.

Acum maghiarii fac în Ungaria ceea ce vrea să facă partidul centralist în țările cisleitane : să centralizeze și să maghiarizeze totul. Împotriva acestei tendințe luptă în special sașii, românii și sîrbii, dar nu chiar toți : o parte dintre ei privesc cu indiferență și ajută partidul dominant în eforturile lui centralizatoare.

Lupta cea mai importantă și de mare consecvență se limitează mai ales la două partide ce se numesc cu expresia de dreapta și de stînga în Dieta maghiară, adică partidul lui Deak sau al acordului și partidul lui 1848 sau al lui Kossuth sau al uniunii personale. Primul partid liberal este progresist, dar cu pas măsurat, vrea să păstreze cu fermitate acordul încheiat în 1867 cu partea occidentală a imperiului, celălalt, partidul de stînga, ar vrea să dizolve acordul și să se întoarcă la vechea uniune personală...

Nu am spus nimic pînă acum despre un partid care, ca peste tot în lume, așa și în țările din această parte și dincolo de Leitha, crește din ce în ce mai mult, adică de partidul socialiștilor, al muncitorilor. Pînă acum, acest partid, în orice caz mare, nu și-a găsit expresia într-unul dintre cele două parlamente, și eriza financiară, provocînd o oprire a dezvoltării industriale și comerciale a Austriei, a oprit încă puțin din zborul foarte rapid pe care și-l luase acest partid în anii trecuți, cînd meseriile, industria și comerțul își luaseră un avînt nemaivăzut. Lipsa de lucru face să domnească astăzi pacea între patroni și muncitorii lor, dar dacă situația va continua în același mod, dacă

III. Spre a se curma plîngerile despre neștiința învățătorilor de sate domnul profesor îi va subpune la un examen general de două ori pe an la Sfîntul Jorj după închiderea școlilor și la Sfîntul Dimitrie înainte de a se deschide sau cînd va vedea că au uitat ceva din cele ce învățase, să va popri în școala elementară pînă ce va putea face examen mulțumitor. Asemenea supțrevizorii cînd cercetînd plășile vor găsi pe vreunul care să nu știe acele ce se cer de la el să-i închiză în școală și cu raport să-i trimită la școala elementară ca să repeteze și să facă din nou examen în ziua examenului candidaților să se invite domnul cîrmuitor a fi față.

IV. La întîmplare de plîngere de nesporire spre a să putea ști dacă învățătorul este de vină că nu și-a împlinit datoriile, ori școlarii că nu vin și părinții că nu-i dau la școală toți învățătorii vor avea registre în care se vor însemna pe toată ziua lipsirea fieștecărui școlar și la cercetare ce va face supțrevizorul cu domnul supțcîrmuitor ori cu orînduiții dumnealor se va face examenul copiilor și se vor număra lipsurile tuturor. Dovedindu-să că s-au plîns și părinții, carii nu-și dau copiii în școală, bine ar fi să li se facă o pedeapsă după găsirea cu cale a domnului cîrmuitor.

V. Spre această scop, ar fi de dorit ca în fieștecare sat să fie un comitet compus dintr-un preot mai bun și din doi lăcuiitori mai cu stare și mai cu caracter în salt carii să înștiințeze adeseori, prin cercetări personale, despre împlinirea datoriilor din partea învățătorilor și să dea lămuriri credincioase de cîte ori vor fi întrebați. Revizorul din parte-și va lucra ca această măsură să se sancționeze prin Oncrabila Eforie a Școalelor de autoritățile cele mai înalte administrative; dar și pînă atunci o asemenea măsură s-ar putea înființa prin buna înțelegere a domnilor profesori cu domnii cîrmuitori. Nu vor putea fi mādulari ai comitetului, tatăl, fratele, unchiul și vărul candidatului.

VI. Cătră aceasta, spre a îndemna mai mult pe săteni ca să-și dea copii la școală afară de alte mijloace ce sînt în mîna autorităților administrative prin aleșii și logofeții satelor, cel mai înemeritor mijloc va fi hotărî ziua de duminica Floriilor pentru examen în toate școalele județului în care zi domnii proprietari în persoană ori prin orînduiții domnealor ori prin arendaș să se afle de față și să contribuiască de la sine de la zece pînă la patrusprezece sfanțihi care sumă să se împartă în două: dintr-o jumătate să se dea niscaiva premiuri la școlarii cei mai silitori; iar din cealaltă jumătate să se dea un mic prînz atît părinților carii și-au trimis copii regulat la școală cit și copiilor celor mai silitori. Cu chipul acela ziua aceasta ar deveni cu încetul o sărbătoare națională, ar face o întipărire plăcută locuitorilor și s-ar întrece a-și da copii la școală. Printr-o îndemnare din partea domnilor cîrmuitori și domnilor profesori s-ar putea găsi mulți dintre dumnealor domnii proprietari care să îmbrățișeze această frumoasă urmare, prin care numele dumnealor s-ar înscrie în cartea renașterii unei nații ce este atît de aplecată spre bine și așteaptă numai îndemn și încurajare. În sfîrșit numai prin conlucrare domnilor proprietari se poate spera ajungerea scopului la care țintește un guvern atît de luminat și zelos.

Arh. St. București, M.I.Ț.R. 1307/1847, f. 23 și 33, orig. Documentul a fost prezentat și într-o sesiune de comunicări prilejuită de aniversarea Bibliotecii Pedagogice din București.

29

1848 ianuarie. Raportul lui Florian Aaron, revizorul școlilor normale și comunale, adresat Eforiei Școlilor Naționale asupra constatărilor făcute cu prilejul inspecției în școlile din județele Teleorman, Olt și Argeș.

Cinstitei Eforii a Școalelor

Revizorul Școalelor elementare și comunale,

În revizia ce în luna din urmă a anului încetat am făcut școalelor elementare și comunale din județele Teleormanului, Oltul și Argeșul am avut ocazie de a mă încredința că, pe cit poate fi de mulțumitoare starea în care se află școalele elementare din acele județe, pe atât școalele comunale sînt departe de a răspunde scopului pentru care sînt întemeiate. Încăperile de școală sînt mai pretutindeni într-o stare tristă, încît nu mai pot sluji pentru adunarea copiilor la învățătură. Lăcuiitorii săteni, fără încredere și nepătrunși de binele ce poate izvorî din institutul acesta, privesc ca niște asoprii datoria de a contribui la reparațiile încăperilor de clasă, datoria de a-și da copiii la învățătură și datoria de a îngriji școala cu lemne și alte lucruri trebuincioase. Cu toate că profesorii școalelor normale au lucrat și lucrează cu multă bunăvoință și zel pentru aducerea și ținerea în bună stare a acelor școale; dar pe de o parte greutatea claselor lor, pe de altă parte alte neînlesniri și pierderi ce întîmpină din afară, îi opresc de a avea mulțumirea că și-au împlinit datoriile cu succes norocit. Subrevizorii, prin care profesorii privileghează de aproape școalele comunale, au foarte puțină autoritate înaintea lăcuiitorilor, cînd le arată trebuințele școalei, și foarte puțin respect înaintea autorităților administrative, cînd le cer ajutorul pentru împlinirea acelor trebuințe. Dar și autoritățile cele mici administrative, pe de o parte sînt foarte îngreuiate cu mulțimi de trebi ce legiuirile pun asupra-le, iar pe altă parte nici ele nu înțeleg folosul, gravitatea și destinația acestui institut.

Mărginindu-mă a supune la cunoștința Onorabilei Eforii aceste împrejurări grele ce am întîmpinat că apasă școalele comunale, sînt pătruns de cea mai vie încredințare că nu va întîrzia a lua măsurile cele mai energice spre a se depărta piedicele ce opresc înaintarea și sporul acestor școale, și le va înlesni drumul ca să poată ajunge în stare de a răspunde scopului la care țîntește luminatul guvern.

Revizorul F. Aaron

ianuarie

Anul 1848

Nr. 1

Arh. St. București M.I.T.R., 1307/1847, f. 44 orig.

30

1848 martie 2, Ploiești. Raportul lui Ion Codrea, profesor de clasa a 2-a la șcala din Ploiești, adresat Eforiei Școlilor Naționale în legătură cu scrierea numelor școlarilor în catalog.

Cinstitei Eforii a Școalelor

Am primit porunca Cinstitei Eforii cu nr. 275 din 27 februarie 1848 și am văzut într-însa învinovățiirile ce-mi face Cinstita Eforie pentru două lucruri,

adecă mai întâi că mi-am luat slobozenie de a schimba diminutivele numelor populare ale școlarilor mei în numele cele pozitive, și a da porecle de formă nouă celor ce n-aveau deloc și al doilea, că am fi introdus în școala mea un nou mod de modificare necunoscut Cinstitei Eforii.

La aceasta răspunz plecat, că în punctul dintâi mă recunosc greșit și mă voi îndrepta fără întârziere, însă fiindcă registrul matricol ce am este plin cu numele ce dezaprobează Cinstita Eforie, o rog să binevoiască a-mi trimite alte foi spre a înscrie numele școlarilor cu diminutivele lor populare.

În punctul al doilea nu sînt vinovat deloc, căci școlarii mei învață a citi, a scrie și rugăciunile în cărțile și ceasurile prescrise și în modul hotărît de Cinstita Eforie, iară de științe mai înalte unde aş putea să mă abat, cînd aş voi de la cărțile sus-zise, n-am nici un școlar în clasa mea. Dară Cinstita Eforie se va fi înșelat din băgările de seamă ce făcusem în cataloage și chiar de forma aceloră poate, că nu e după modelul altor școale, ci doar ceva mai potrivită. De aceea rog iară pe Cinstita Eforie să binevoiască a-mi trimite cit mai curînd și un formular de catalog, și așa, ținîndu-mă strîns de dînsul nu voi mai cădea în nici o bănuială cu ce sînt.

Al Cinstitei Eforii
preaplecat și presupus slugă

I. Codre
profesor de cl. a doua

1848 martie 2
Ploiești

(Rezoluție) : Să se trimită cerutele modeluri de registru.

Arh. St. București, M.I.T.R., 1291/1847, f. 266 orig.

TEORIE ȘI PRACTICĂ ARHIVISTICĂ

Mulaje sigilare realizate de Arhivele Statului în sprijinul activităților cultural—educative

NATALIA DRĂGHICI, MARIA DOGARU

În fondurile și colecțiile arhivistice existente în depozitele de arhivă și biblioteci din țară sau de peste hotare s-au păstrat sigilii de diferite tipuri provenind din cancelariile voievozilor români, sau din alte cancelarii care ilustrează momente istorice semnificative.

În marea lor majoritate aceste sigilii constituie unicate, care, ca urmare a valorii lor documentare și istorice sînt supuse unor condiții speciale de protecție, retrace de la cercetare, sau cu regim restrictiv impus în sălile de studiu, în scopul evitării unor solicitări la care ar fi supuse în timpul manipulărilor sau schimbării mediului de conservare.

Materialul din care au fost confecționate, divers din punctul de vedere al compoziției chimice și formelor de realizare sau montaj, rășini, cleiuri, ceruri sau materiale fibroase, cu durabilități reduse, au suferit deteriorări mai mult sau mai puțin avansate, descompuneri chimice sau fragmentări, ceea ce implică riscuri în manipulare impunând măsuri speciale de prevenire a degradărilor.

Avînd în vedere însă interesul manifestat față de aceste mărturii și puterea de atracție a simbolurilor heraldice, existînd frecvente solicitări de copii pentru acțiunile de ilustrare a evenimentelor trecute, atît în cadrul lucrărilor de cercetare științifică, dar mai ales pentru organizarea de expoziții sau expuneri în scop de propagandă sau educație, s-au pus la punct metode de realizare a unor reproduceri, care să poată substitui originalul.

Din necesitatea impulsionării activităților cultural—științifice și educative, pe de o parte și din imperativul de a se lua măsuri eficiente în vederea conservării și păstrării tezaurului documentar — bun cultural de interes național — D.G.A.S. a realizat un set de mulaje sigilare, însumînd cele mai expresive mărturii sfragistice românești.

Acțiunea inițiată în 1978 a presupus două direcții :

1. Obținerea pe baza procedeelor moderne, a unor copii de pe cele mai importante sigilii ce s-au păstrat din cancelariile ce au funcționat de-a lungul anilor pe teritoriul României ;

2. Reconstituirea și reproducerea unor izvoare de acest fel prin săparea unor matrițe care să permită obținerea de copii fidele sau mărite.

La stabilirea sigiliilor care urmau a fi incluse în setul de mulaje s-au avut în vedere : importanța posesorului ; semnificația compoziției gravate în cîmp și calitatea artistică a izvorului.

Din punct de vedere tematic, în set s-au inclus sigiliile reflectând prin limbaj plastic momentele semnificative ale istoriei noastre. Remarcăm în acest sens sigiliul mare al domnitorului Mircea cel Mare, validând tratatul de alianță încheiat în 1390 de înțeleptul domn cu Polonia. Originalul acestui prețios izvor sfragistic se conservă, cum se știe, dincolo de granițe. În cîmpul său este gravată o acvilă, element preluat de la legiunile romane, constituind astfel dovada plastică a continuității și permanenței românilor în vatra strămoșească.

Sigiliile voievozilor Roman Mușat, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare și Vasile Lupu atestă evoluția stemei Moldovei și preocuparea conducătorilor ei de a-i apăra independența. În sigiliul lui Iancu de Hunedoara regăsim stema acestei familii ce se va îmbina în veacurile XVIII—XIX cu simboluri din Țara Românească și Moldova. Unele mulaje sigilare realizate pe baza impresiunilor sigilare provenind de la Matei Basarab și Constantin Brîncoveanu înfățișează evoluția stemei iconografice a Țării Românești reprezentînd două personaje flancînd un copac, compoziție ce constituie o influență a cancelariei bizantine ce s-a manifestat puternic tocmai pentru faptul că populația de aici era de origine latină.

Alte mulaje de acest fel fac aluzie la lupta pentru unitate națională. Printre acestea se remarcă reproducerea după sigiliul lui Grigorie I. Chica din 1672 în cîmpul căruia s-a gravat o originală și sugestivă compoziție vorbind indirect despre legăturile dinastice dintre domnii Țării Românești și ai Moldovei cu familia Corvin. Această idee ce va fi redată, mai direct și mai clar, în sigiliile aparținînd unor domnitori din veacul al XVIII-lea înfățișînd așa-zisa „scenă a săgetării corbului” (Grigorie al II-lea Chica, Constantin Mavrocordat și Mihai Racoviță) o regăsim în mulajul reconstituit, individualizînd-l pe domnitorul reformator Constantin Mavrocordat.

Neîndoielnic, dintre mulajele reconstituite, cea mai mare putere de expresivitate și importanță o are cel amintind de domnia glorioasă a lui Mihai Viteazul.

Elementele gravate în cîmpul său, reunind stemele Țării Românești (heraldică și iconografică) capul de bour desemnînd heraldic Moldova și doi lei — simbolul Daciei — atestă în limbaj plastic crezul politic al viteazului voievod pentru care refacerea Daciei era chezașia independenței țărilor române.

Confecționarea copiilor fidele a avut la bază realizarea unui tipar negativ prin mularea pe suprafața sigiliului original, curățat de impurități, a unei substanțe care, fără să dăuneze impresiunii sigilare, să aibă un grad puternic de penetrație (cauciuc siliconic sau dentaflex). Cu ajutorul acestui tipar negativ s-a trecut la fabricarea unor mulaje constituind copii fidele din punct de vedere al formei, dimensiunilor și reprezentării din cîmp — ca și a facsimilelor sigilare care reproduc întocmai și cromatica izvorului original.

Pentru reproducerea în serie a copiilor fidele s-au încercat mai mult soluții:

1. realizarea unor mulaje din sulf (prin turnarea în tiparul sigilar negativ uns cu ulei de pictură a sulfului topit);
2. confecționarea unor astfel de mulaje din caolin (lut) ars și introdus într-o glazură colorată (prin colaborarea cu fabrica CESAROM);
3. obținerea unor mulaje din gips.

Întrucît mulajele realizate prin aceste metode nu corespundeau exigențelor din punct de vedere al calității, s-a trecut la utilizarea unei substanțe plastice care întrunește mai multe calități.

Dacă realizarea copiilor a depins în general de respectarea fluxului tehnologic specific, obținerea reproducerilor sigilare a fost mai dificilă și a necesitat mai multe operațiuni complexe. ,

Cu toate dificultățile, concretizarea acestei activități era necesară deoarece:

a. unele izvoare sfragistice deosebit de importante pentru cercetarea istorică și cunoașterea modului în care s-a manifestat fenomenul heraldic românesc nu se aflau în țară;

b. unele sigilii deosebit de importante pentru semnificația reprezentării (reflectă ideea de unire, lupta pentru neatarnare) s-au conservat doar imprimate în chinovar ori tuș și nu permit ca atare luarea amprente și confecționarea tiparului negativ;

c. alte impresiuni sigilare importante din punct de vedere istoric (unele sub formă de sigilii atașate) deși erau intacte, prin dimensiunile foarte reduse ale cîmpului sigilar, nu ofereau posibilitatea identificării elementelor cuprinse în emblemă și a literelor ce compun legenda (remarcăm din această categorie impresiunile sigilare provenind de la Iancu de Hunedoara);

d. în unele cazuri sigiliile ce s-au păstrat de la un domnitor, datorită stării de conservare (sfărîmate, deteriorate parțial, atacate de carii) nu permiteau obținerea unor copii care să satisfacă cerințele valorificării reprezentării.

În vederea obținerii reproducerilor sigilare, inițial, s-au depistat toate informațiile în legătură cu sigiliile utilizate în cancelaria unui domnitor sau altul. În acest sens s-au studiat lucrările de informare științifică, studiile de istorie, lucrările de specialitate, mijloacele de evidență asupra mărturiilor istorice păstrate în depozitele publice.

Au fost studiate documentele originale validate cu sigiliile respective și s-au determinat prin comparație tipurile de sigilii folosite într-o cancelarie sau alta (sigilii mari, mijlocii, mici, sigilii de tip heraldic, iconografic, combinat etc.). După ce impresiunile de diferite categorii s-au grupat pe tipuri, s-au selecționat ca model cele mai bune exemplare.

Cum datorită vicisitudinilor timpurilor și fragilității unele izvoare sigilare au ajuns pînă la noi deteriorate, a fost necesar a se reține drept model mai multe exemplare ale unui tip.

Următoarea etapă a fost cercetarea impresiunilor sigilare alese, descifrarea reprezentării și a textului gravat în cîmp.

S-a trecut apoi la realizarea unui desen care să asigure evidențierea fiecărui element din compoziție, și la transcrierea literelor din textul gravat la marginea suprafeței sigilare indicînd titulatura și atribuțiile posesorului.

Reconstituirea grafică a tiparului a fost îngreunată de faptul că uneori, datorită proastei imprimări a matricei sigilare sau factorilor fizici și chimici ce au acționat asupra sigiliilor veacuri de-a rîndul, unele dintre acestea au porțiuni din cîmp imposibil de descifrat.

În unele cazuri — cum este situația cu sigiliul mare provenind din cancelaria lui Mircea cel Mare — reconstituirea s-a făcut pe baza unor fotografii aflate în colecția Cabinetului de numismatică al Bibliotecii Academiei R. S. România și a unor publicații de specialitate.

Pentru a se putea identifica corect unele figuri heraldice puțin clare sau pentru a se întregi imaginea parțial distrusă, a fost necesară, uneori, o susținută muncă de investigare științifică. S-au studiat diferitele lucrări de heraldică și sigilografie, s-au cercetat alte mărturii de arhivă ce puteau oferi date în vederea deslușirii elementelor însumate în compoziția sigilară respectivă și s-au efectuat investigații optice menite a evidenția compoziția gravată în cîmpul sigiliilor. Pentru a se respecta proporționalitatea din cîmpul sigilar s-au făcut calcule și s-au încercat mai multe metode de asamblare a elementelor componente.

La finalizarea reproducerilor grafice și-au adus contribuția mai mulți specialiști din D.G.A.S. (paleografi, heraldiști, ingineri, graficieni)*.

Desenele proiectelor au fost apoi supuse spre avizare Comisiei științifice pentru probleme arhivistice și au fost prezentate și discutate în cadrul Comisiei de heraldică, sigilografie și genealogie de pe lângă Institutul „Nicolae Ierğa”.

Ca urmare s-a putut declanșa acțiunea de obținere a mulajelor sigilare reconstituite (în mărime naturală ori cu dimensiuni mult mărite).

Mulajele sigilare (reconstituite cît și cele fidele originalului) au fost folosite în activități cultural-științifice și instructiv-educative după cum urmează :

1. ele au fost incluse în expozițiile temporare și permanente organizate la D.G.A.S. și filialele sale ;

2. acestea au contribuit la diversificarea exponatelor în cadrul muzeelor de istorie din diferite centre ;

3. mulajele sigilare s-au numărat printre cele mai originale materiale folosite la pavoazarea sediilor Arhivelor Statului ;

4. au fost utilizate ca material didactic în unele activități instructiv-educative cu elevii (organizate în localul unor școli generale, licee sau la sediul Arhivelor Statului); în unele cazuri ele au constituit principalele izvoare istorice în jurul cărora s-au desfășurat activitățile din cercurile de istorie inițiate în școli (Liceul nr. 3 — matematică — fizică).

5. au slujit la predarea cunoștințelor de specialitate în cadrul Facultății de Istorie-filozofie ;

6. au fost utilizate la ilustrarea unor expuneri teoretice și la concretizarea unor activități practice — în cadrul activităților de pregătire profesională ce se desfășoară la Centrul de perfecționare a cadrelor ;

7. incluse în categoria valorilor documentare deținute de fiecare filială acestea au fost cercetate la sălile de studiu în locul originalelor ferite astfel de manipulări repetate care le pot cauza deteriorări ;

8. unele mulaje sigilare au fost folosite pentru argumentarea unor teorii în cadrul simpozionelor tematice desfășurate în diferite capitale de județ ;

9. mulajele sigilare — copiile fidele și cele reconstituite — au fost utilizate de asemenea, la realizarea unor filme documentare și ca material ilustrativ într-o serie de lucrări.

Interesul deosebit manifestat de publicul larg față de mulajele sigilare, puterea de atractivitate dovedită de acestea, repetatele solicitări făcute de școli generale, licee și muzee de pe tot cuprinsul țării, demonstrează necesitatea continuării și extinderii acestei activități. Pentru a răspunde pe mai departe preocupărilor în acest domeniu, urmează ca în viitor setul să fie lărgit, pe de o parte prin depistarea altor sigilii de pe care să se obțină copii fidele, pe de alta prin reconstituirea impresiunilor sigilare ce au aparținut și altor posesori care au avut un rol deosebit în derularea evenimentelor din trecut.

În categoria copiilor fidele se vor adăuga în primul rînd unele sigilii demnești deosebit de semnificative prin compoziția gravată în cîmp (sigiliul domnitorului Vlad Dracul evocînd simbolic angajarea domnitorului în lupta antiotomană, cele ale voievozilor Neagoe Basarab, Radu Mihnea, Ioan Vodă cel Viteaz etc.).

* Menționăm în acest sens contribuția tovarășilor : Narcisa Chesnoiu pentru partea grafică și experimentări și Alexandru Tănăsescu pentru reproduceri foto.

Se poate avea în vedere cuprinderea mai multor sigilii provenind din cancelaria voievozilor și vicevoievozilor Transilvaniei, cu atât mai mult cu cât procesul de degradare fizică al acestor izvoare sfragistice duce la pierderea unor exemplare ce reprezintă unicate și sînt deosebit de importante în evoluția heraldicii transilvane.

Se va acorda, totodată, o atenție sporită sigiliilor provenind de la alte categorii de posesori: orașe, unități teritorial-administrative, bresle, localități rurale, instituții etc.

Un loc aparte în această categorie îl ocupă sigiliile ce au aparținut organelor conducătoare ale revoluției din 1848—1849, deosebit de expresive, atestînd plastic ideile înnoitoare ale epocii. Printre priorități, în ceea ce privește mulatele reconstituite menționăm și unele impresiuni sigilare care amintesc lupta pentru independență (sigiliile orașelor Suceava, Cluj, ale unor demnitari laici — Buzinca — mare comis etc.).

Lucrările finalizate pînă în prezent au condus la realizarea a 12 mulaje sigilare reconstituite și anume:

1. Sigiliul domnitorului Mircea cel Mare (1390). Emblema sigiliului conține un scut triunghiular ce încadrează o acvilă cu aripile strînse însoțită de o cruce ce pare a ieși din penajul păsări, de soare și semilună; scutul este plasat într-un cadru format din 4 lobi, ornamentați cu motive florale și fleuroane cuprinzînd slovele desemnînd numele voievodului. În exergă legenda în limba latină: S(igillum) Mirce waiwoda transalpini ban de Czwrinio Mirce woiw(od). (Sigiliul lui Mircea voievod al Țării Românești, ban al Severinului. Mircea voievod).

Sigiliul original folosit drept model este rotund, din ceară roșie cu diametrul 7,5 cm. (Bibl. Acad. R. S. România, Manuscrise, Fotocopii, III/10).

2. Sigiliul domnitorului Roman Mușat (1392): scut triunghiular cuprinzînd capul de bour cu stea între coarne flancat de roză în dreapta, semilună conturnată (crai nou) în stînga; scutul este plasat într-un cadru format din șase lobi ornamentați cu motive geometrice. În exergă în limba slavo-română: † ПЕЧАТЪ РОМАНА РОГОДАНА ЗЕМЛѢ МОЛДАВСКОИ (Sigiliul lui Io Roman voievod al Țării Moldovei).

Sigiliul original folosit drept model este mare, rotund, din ceară verde închis, protejat de un căuș din ceară naturală cu diametrul 10,5 cm. Arh. St. București, colecția Peceți, 111).

3. Sigiliul domnitorului Alexandru cel Bun (1403); scut triunghiular încărcat cu stema Moldovei, înfățișînd capul de bour cu stea între coarne, flancat de roză în dreapta și semilună conturnată în stînga. Scutul este plasat într-un cadru format din șase lobi, ornamentat cu perle. Legenda în limba slavo-română. † ПЕЧАТЪ ІОУ АЛЕКСАНДРА РОГОДАНА ГИ ЗЕМЛѢ МОЛДАВСКОИ (Sigiliul lui Io Alecsandru voievod al Țării Moldovei).

Sigiliul original folosit drept model este din ceară roșie, protejat de un căuș din ceară naturală cu diametrul de 11 cm. (Arh. St. București, colecția Peceți, 116).

4. Sigiliul voievodului Transilvaniei Iancu de Hunedoara (1445): scut scartelat cuprinzînd în cartierele 1 și 4 un leu rampant în profil spre dreapta. În cartierele

Fig. 1

Fig. 2

Fig. 3

Fig. 4

2 și 3 corbul cu inel în cioc. În axergă legenda în limba latină : S(igillum) Iohannes de Hunyad perpetum comitis Bistricien.

Sigiliul original folosit drept model este din ceară roșie, protejat de un căuș din ceară naturală cu diametrul de 3,4 cm. (Arh. St. Cluj-Napoca, fond Arhiva orașului Bistrița, 44).

5. Sigiliul domnitorului Ștefan cel Mare (1491): scut dreptunghiular, cuprinzând stema Moldovei, înfățișând capul de bour cu stea între coarne, flancat în dreapta de roză, în stînga de semilună conturnată; în jurul scutului ornament floral încadrat în șase lobi, mărginiți la exterior de bordură șnurată. Legenda în limba slavo-română: † ПЕЧАТЬ ІУ СМЕФАНКА ВОЕВОДА ГУСНОДАР ЗЕМАН МЛАДАВЕСКОМ

(Sigiliul lui Io Ștefan Voievod și Domn al Țării Moldovei)

Sigiliul original folosit drept model este din ceară roșie, protejat de un căuș din ceară naturală, cu diametrul de 11 cm. (Arh. St. București, colecția Peceti, 160/139).

6. Sigiliul domnitorului Mihai Viteazul (1600): în partea superioară, separată de un arc de cerc, acvila cruciată însoțită de soare în dreapta și semilună în stînga. În centrul cîmpului sigilar, scut cuprinzând stema iconografică a Valahiei — două personaje încoronate purtînd mantie lungă și susținînd ecusonul de mai mici dimensiuni, încărcat cu stema Moldovei, capul de bour cu stea între coarne, flancat de roză și semilună conturnată.

Între cele două personaje, sub ecusonul Moldovei, doi lei plasați pe virfuri de coline sprînjind o sabie. În exergă în limba slavo-română: † ІУ МІХАНА К СРРОБЛАХ Н С ОРОДА АРАКАСКОМ МОЛА ЗЕМАН (Io Mihai, domn al Țării Românești, și Ardealului, voivodul Țării Moldovei).

Sigiliul reprodus după: Maria Dogaru, *Sigiliile — mărturii ale tructului. Album sigilografic*, Edit. științifică și enciclopedică, București, 1976, p. 49, 50, 60.

7. Sigiliul domnitorului Matei Basarab (1633): scut baroc, cuprinzând stema combinată a Țării Românești — două personaje încoronate, domnul și doamna purtînd mantie lungă, sprînjind un copac în virful căruia se află acvila cruciată. Figurile sînt însoțite de soare, semilună și șase stele. Scutul este timbrat de o coroană deschisă formată din cinci fleuroane. La marginile exterioare ale flancului scutului slovo-cifre indicînd anul săpării matriței sigilare 3PMA (1633). În exergă legenda în limba slavo-română: † МАТІЮ БЖО ІУ МАТІЮ ВОЕ(ОД) ВІСК ПОКОНОМ БАСАРАБ ВОЕ(ОД) БАА(С)КО(Н) (Din mila lui Dumnezeu Io Matei voievod nepotul răpăsatului Basarab voievod Țării Românești).

Sigiliul original folosit drept model este imprimat în chinovar, cu diametrul de 4,7 cm (Arh. St. București, colecția Peceti, 64).

8. Sigiliul domnitorului Vasile Lupu (1634): scut dreptunghiular încărcat cu capul de bour cu stea între coarne, flancat de soare și semilună, spadă și lăncie. Timbrul scutului cuprinde cască, coroană închisă și lambrechini bogați ce cad pe flancurile scutului. În exergă legenda în limba slavo-română: † ПЕЧАТЬ ІУ ВАСИЛЕ ВОЕВОДА БУЖІЮ МАТІЮ ГОСНОДАР ЗЕМАН МОЛАВЕСКОІ НА ЗЕМІ (Sigiliul lui Io Vasile voievod din mila lui Dumnezeu domn Țării Moldovei, 7197 (1634)).

Fig. 5

Fig. 6

Fig. 7

Fig. 8

Sigiliul original folosit drept model este mare, rotund din ceară roșie, protejat cu căuș din ceară naturală cu diametrul 9 cm (Arh. St. București, colecția Peceti, 204—205).

9. Sigiliul domnitorului Grigorie Ghica (1672): în cimpul sigilar două personaje încoronate purtând mantie lungă, sprijinind un copac; personajul din dreapta poartă pe umărul stâng un arc de cerc; deasupra copacului se află acvila cruciată, avînd gravat pe piept un minuscul cap de bour susținînd în cioc, pe lîngă cruce și un inel; în dreapta acvilei se află semiluna figurată, în stînga soarele redat în același mod. În stînga slovo-cifra 7180, și în dreapta milesimum 1672. În exergă legenda în limba slavo-română: † ѿ Гайоріе Гика воєвода Бжїю Матию Грѣ Земле Владеи (Io Grigorie Ghica voevod din mila lui Dumnezeu domn Țării Românești).

Sigiliul original folosit drept model este timbrat cu timbru mobil, confecționat din hirtie albă, cusut pe document cu mătase roșie, cu diametrul 6,3 cm. (Arh. St. București, fond Mitropolia Țării Românești, XXXV/21)

10. Sigiliul domnitorului Constantin Brâncoveanu (1689): scut oval cuprinzînd stema combinată a Țării Românești înfățișînd două personaje încoronate, purtînd mantie lungă și flancînd un copac în virful căruia s-a plasat acvila cruciată, însoțită în dreapta de soare figurat, în stînga de semilună figurată; lîngă tulpina copacului s-a gravat vîleatul 7197 (1689 — data confecționării matricei). Scutul este timbrat de o coroană închisă formată din cinci cercuri perlate și înconjurat de un ornament vegetal. În exergă legenda în limba slavo-română: † ѿ Костандин Басараб воєвода Бжїю Матию Грѣ Земле Врхова(а)Х(и)и (Io Constantin Basarab voievod din mila lui Dumnezeu domn Țării Românești).

Sigiliul original folosit drept model este timbrat, confecționat din hirtie albă, cusut de document, cu diametrul de 5,5 cm. (Arh. St. București, colecția Peceti, 90).

11. Sigiliul domnitorului Constantin Mavrocordat (1736): cimpul sigilar cuprinde două registre; registrul superior cuprinde stema unită, acvila cruciată și capul de bour, însoțite de soare plasat în centrul imaginii; în registrul inferior, scena săgetării corbului: două personaje flancînd un copac, în dreapta un bărbat ce trage cu arcul în corbul plasat deasupra copacului și ținînd un inel în cioc; în stînga o femeie ce ține mina întinsă gata să prindă inelul pe care pare să-l scape corbul, întreaga imagine este timbrată de o coroană închisă terminată cu glob crucifer, însoțită de sabie și buzdugan, însemne ale puterii sprijinite de doi îngeri în zbor. În exergă legenda în limba slavo-română: Х ѿ Костандин Николас воєвода Бжїю Матию Грѣ Земле Врхова(а)Х(и)и (Io Constantin Nicolae voievod din mila lui Dumnezeu domn Țării Românești).

Sigiliul original folosit drept model este timbrat pe hirtie albă, aplicat în cocă, cu diametrul 5,3 cm. (Arh. St. București, fond Mănăstirea Bradul, I/43).

12. Sigiliul domnitorului Alexandru Ioan Cuza validînd actul din 1859 aprilie 8. Emblema sigiliului conține: scut dreptunghiular despicat în cartierul prim (din dreapta), pe aur și albastru, capul de bour cu stea între coarne; în cartierul doi; pe roșu și albastru, acvila cruciată. Scutul, timbrat de o coroană închisă ornată cu trei arcuri perlate și terminată cu glob crucifer, este susținut de doi delfini afrontați; totul sub un pavilion susținut de o coroană închisă acostată

Fig. 9

Fig. 10

Fig. 11

Fig. 12

de sabie și buzdugan, sub pavilion panoplie de steaguri, în partea inferioară două țevi de tun, două goarne, o tobă și ghiulele dispuse în dreapta și stînga tobei. Legenda: Noi Alecsandru Ioan I Domnu Principatelor Unite Moldova și Terra Românească“.

Sigiliul original folosit drept model cu diametrul de 4,6 cm. este imprimat în chinovar (Arh. St. București, fond Obșteasca Adunare a Țării Românești, dosar 30/1860).

BIBLIOGRAFIE:

- A. GAILLARD — **Les procédés de reproduction des sceaux: Actes du congrés international pour la reproduction des manuscrits, des monnaies et des sceaux tenu à Liège, les 2, 22 et 23 août 1905, Bruxelles, 1905, nr. 8, p. 11—22.**
- BRAIBANT CHARLES, MEURGEY, DE TUPIGNY JACQUES, METMAN YVES, **Le centenaire de l'atelier de sceaux des Archives Nationales, Paris, 1957, 31 p.**
- KENGSTMANN KARL HEINZ, **Negativformen für Siegelabgüsse**, „Archivalische Zeitschrift, tom. 54, 1958, p. 167.
- SCHOEMANN HANS O., **Kühnsches Verfahren zur Konservierung von Siegeln aus Blei**, „Archivalische Zeitschrift“, tom. 56, 1960, p. 116—118.
- DOGARU MARIA — **Mulaje sigilare din Flandra și Brabant**, în „Revista Arhivelor“, an LII, vol. XXXVII, nr. 4, 1975, p. 418—426.
- MERAS M. — **La protection des sceaux aux Archives départementales du Rhône**, „La Gazette des Archives“, 1978, p. 119—123.

O arhivă model — Întreprinderea pentru industrializarea sfeclii de zahăr Roman

Preocuparea constantă din ultima perioadă de timp a întreprinderilor aparținând Ministerului Industriei Alimentare și al Achiziționării Produselor Agricole sub îndrumarea directă a Filialei Arhivelor Statului Neamț a condus la o mai bună aplicare a legislației arhivistice în vigoare și la organizarea muncii arhivistice la nivelul cerințelor actuale. Buna colaborare statornică între Arhivele Statului și conducerea întreprinderilor din acest domeniu de activitate s-a concretizat într-o serie de acțiuni, care au căpătat un caracter permanent, cum sînt: îndrumarea și controlul responsabililor cu munca de arhivă asupra modului de aplicare și respectare a prevederilor Decretului 472/1971, la care se adaugă organizarea unor instruirii periodice avînd ca obiect constituirea arhivei curente, activități care au permis o mai bună înțelegere a semnificației sociale a documentelor pentru buna desfășurare a muncii, a realizării în condiții optime a procesului de producție, a respectării disciplinei de plan etc.

Între întreprinderile socialiste din județul Neamț cu o arhivă bine organizată se înscrie și Întreprinderea pentru industrializarea sfeclii de zahăr Roman, cu un puternic potențial productiv. Fabrica de zahăr Roman — cum îndeobște este cunoscută — are cea mai mare capacitate de prelucrare din țară, realizînd în prezent producția anuală 1900 — cînd a început să funcționeze — în numai 15 zile, fiind cunoscută și peste hotare prin exporturile de zahăr în țări din Europa, Africa și Asia și chiar în țări cu veche tradiție industrială în acest domeniu.

Fosta fabrică de zahăr, înființată în 1899, de către o societate anonimă — actualmente I.I.S.Z. Roman — păstrează în arhiva sa documente din anul 1949, cele din anii 1889—1968, cu valoare documentar-istorică, fiind preluate de filiala noastră, cu mențiunea că din perioada 1949—1968 nu s-au mai preluat statele de plată a personalului și arhiva tehnică. Mulți ani arhiva ce

lei de-a cincea fabrici de zahăr din România, în ordinea înființării, după Chitila — 1875, Sascul — 1876, Bcd — 1890 și Tg. Mureș — 1894, n-a avut evidențe decît pentru cca. 150 m.l. iar selecționarea documentelor fără valoare științifică și practică cărora le-a expirat termenul de păstrare se efectuează numai parțial.

Începînd din anul 1983, sub îndrumarea F.A.S. Neamț conducerea filialei a luat o serie de măsuri pentru perfecționarea activității arhivistice: a creat cadrul organizatoric care a permis executarea continuă, ritmică a muncii de specialitate; s-a asigurat prin asistența de specialitate a arhiviștilor filialei instruirea periodică a personalului responsabil cu munca de arhivă; s-au luat măsuri ca arhiva creată în anii 1900—1968 cu valoare documentar-istorică, să fie inventariată în conformitate cu Decretul 472/1971; s-au îmbunătățit condițiile de păstrare a documentelor.

De asemenea, conducerea întreprinderii a stabilit răspunderi concrete pe compartimente pentru documentele create în activitatea proprie și pentru cele expediate sau primite în relațiile cu organele ierarhice superioare sau cu alte organizații care concurează la realizarea sarcinilor economico-sociale. S-a numit un nou responsabil care se ocupă de arhiva generală a fabricii, s-a îmbunătățit componența Comisiei de selecționare. Datorită acestor măsuri, întreprinderea care crează anual cca. 40—50 m.l. de arhivă, dispune de o evidență corespunzătoare pentru toate documentele aflate în păstrare. Trebuie să remarcăm faptul că la această întreprindere compartimentele își respectă obligațiile legate de constituirea și păstrarea arhivei curente pînă la predarea ei la arhivă. În prezent întreprinderea deține o arhivă de aproximativ 400 m.l., selecționată la zi, cu inventare întocmite conform art. 10 și modelului din anexa nr. 5 din decret, rezumatele formulînd concret problematica cuprinsă în dosare. Așa cum

arătam filiala noastră a preluat documentele din anii 1899—1968, în cantitate de 40.60 m.l. cu inventare întocmite în trei exemplare, în cursul a trei preluări: 1976, 1977 și 1986.

În ceea ce privește selecționarea și activitatea comisiei destinate acestui scop are o experiență interesantă. Astfel, din anul 1984, documentele cu termen de păstrare permanent sînt arhivate în spațiul destinat arhivei — în suprafață de 200 m² — separat, pe compartimente. Celălalte documente cu termen de păstrare temporar sînt aranjate în ordinea descrescîndă a termenelor de păstrare cu menționarea anului în care s-au creat și termenul de păstrare. Compartimentele de muncă mai depun aici documente cu termene de păstrare de la 1 pînă la 5 ani cum sînt: lucrările privind aprovizionarea cu ambalaje, fișele de magazie, chitanțiere, foi de parcurs, borderouri lunare de consumuri, condici de prezență la serviciu etc. fără a fi inventariate dar organizate pe probleme, purtînd o etichetă cu anul cînd au fost create și termenul de păstrare. În acest mod selecționarea este mult înlesnită. Comisia de selecționare poate, împreună cu responsabilul arhivei să se pronunțe operativ asupra eliminării lor globale. Pe temeiul acestui mod de lucru se procedează operativ la recuperarea și valorificarea materialelor refolosibile, realizîndu-se sarcinile prevăzute în planul național unic, cu privire la recuperarea deșeurilor de hîrtie.

Activitatea de selecționare la I.I.S.Z. Roman este ușurată și de faptul că dosarele sînt constituite în conformitate cu nomenclatorul documentelor create de unitate.

În acest fel, se elimină de la început greutățile ce se pot ivi la inventarierea și la selecționarea documentelor cu diferite termene de păstrare.

De asemenea, s-a întocmit, conform articolului 11 din Decretul 472/1971

Registrul de evidență curentă care se ține la zi. În registru sînt trecute toate inventarele existente în arhivă. În ultimii ani conducerea întreprinderii a luat măsuri pentru respectarea obligativității ce revine compartimentelor de muncă, astfel încît constituirea arhivei curente să respecte cu strictețe prevederile art. 9 din decret. Procedînd astfel compartimentele după ce asigură înregistrarea documentelor și își rezolvă problemele la care se referă, le grupează în dosare potrivit nomenclatorului dosarelor și indicatorului termenelor de păstrare, alcătuit de forul tutelar.

Din anul 1984 dosarele și materialele preconstitute au început să fie depuse regulat de către compartimente la arhiva generală a întreprinderii cu inventare corespunzătoare, întocmite separat, pe termenele de păstrare ale documentelor prevăzute în nomenclatorul-indicator, ușurînd în felul acesta, considerabil activitatea de la compartimentul de Arhivă.

Conducerea unității s-a preocupat și de asigurarea unor condiții corespunzătoare de păstrare și conservare a documentelor prin realizarea unei dezinfectii totale a încăperii de arhivă, a reparațiilor și menținerii curățeniei generale. S-au asigurat astfel condițiile de microclimat, s-au înlocuit rafturile din lemn cu rafturi metalice, arhiva a fost dotată cu mijloace de prevenire și stingere a incendiilor. Grijă deosebită pentru respectarea legislației arhivistice ne îndreptățește să credem că I.I.S.Z. Roman va deveni model de urmat și pentru celelalte mari unități economice din județul Neamț. De aceea, credem că un schimb de experiență ar fi util în perfecționarea muncii de arhivă la unitățile socialiste, luîndu-se ca model tocmai arhiva întreprinderii care a făcut obiectul succintei noastre prezentări.

RADU GHEORGHE

Îmbogățirea fondului documentar la Direcția Generală a Arhivelor Statului

An de an, Arhivele Statului și-au îmbogățit zestrea documentară fie prin preluări de la instituțiile de stat, fie prin achiziții de documente de la diferite persoane.

Achizițiile anului 1986, prin complexitatea și valoarea lor, aduc un plus de informații necesare cercetării științifice.

Demnă de semnalat este donația conținând douăsprezece scrisori din anii 1929—1941, ale criticului și istoricului literar Eugen Lovinescu către scriitoarea Hortensia Papadat Bengescu, documente ce completează cu o serie de informații istoria literaturii române, lămurind anumite fapte, date, evenimente. Astfel, I. Valerian îi solicită Hortensiei Papadat Bengescu, în 1929 articole cu subiecte ideologice pentru a le publica în „Viața Literară”, revistă săptămînală de literatură și artă. Eugen Lovinescu, în scrisorile sale, transmite impresii din călătoria făcută la Brașov (1937), despre cenele literare la care a participat (1941) și despre unele lucrări de teorie literară apărute.

Printre documentele achiziționate anul trecut, menționăm raportul adresat Prefecturii Departamentului Senei, la 10 octombrie 1906, prin care se cere să se acorde inginerului și inventatorului român Traian Vuia (1872—1953) autorizația de-a face experiențe cu avionul inventat de el, pe cîmpul de antrenament de la Bagatelle.

Noi date privind cultura națională cuprind și cele 33 de documente cu conținut literar-istoric referitoare la Martha Bibescu, I. Cantacuzino, Octavian Goga, Nicolae Iorga, Titu Maiorescu, Cincinat Pavelescu, Păstorel Teodoreanu, Elena Văcărescu, Duiliu Zamfirescu și alții. Cele mai reprezentative sînt: scrisorile lui George Bengescu din 1872 privind călătoria sa pe Dunăre, pînă la Viena, conținînd unele informații biografice și aspecte ale activității sale ca însărcinat al României la Viena; scrisorile adresate de Ștefan Zeletin profesorului Vasile Bogrea, în care este descrisă situația grea a armatei române aflate în Moldova în timpul primului război mondial (1917), scrisoarea nedatată a lui Octavian Goga către Octav Tăslăoanu în care relatează despre situația politică din țară, reieșind totodată și aspecte ale revoluției din Rusia. Printre documente se află, și două epigrame ale lui Păstorel Teodoreanu una făcută istoricului Nicolae Iorga, precum și o epigramă a lui Cincinat Pavelescu cu ocazia inaugurării unei expoziții a pictorului Iser.

În aceeași ofertă se află trei titluri de cărți dintre care două, fond de patrimoniu: Antologhion, Rîmnice, 1766, 563 f (carte românească veche, cu legătură contemporană și însemnări ce arată că a fost dăruită bisericii din Ionești de către episcopul Parthenie) și Octoih Rîmnice 1766 (carte românească veche cu legătură contemporană).

Menționăm, de asemenea, oferta cetățenei Toth Ioana, cuprinzînd 140 documente, hărți și planuri de moșii din perioada 1764—1924, originale, copii, traduceri și tipărituri referitoare la sate și moșii din Moldova și Țara Românească: Bîsceni, Runceni, Călugăreni, Aldeni și altele. O parte din acestea privesc moșia

Botirlău (județul Putna) cu trupurile ei, Dimăceanca, Sinești, Dumbrăvița, Umbrărești și ne dau informații în legătură cu suprafața acesteia, prețul de vânzare, trecerea ei de la un proprietar la altul (mai cunoscuți fiind Costache Conachi, Alecu Rosetti Roznovanu, Alexandru Moruzi), procesele care au avut loc pentru încălcarea acestei proprietăți. Deosebit de importante sînt hotărnicile și inventarul acareturilor din 1830. În înscrisurile acestei moșii se menționează și documente mai vechi.

Interesante sînt și informațiile în legătură cu vadurile de mori și circiumile de pe moșii, precum și despre vile de la Călugăreni, Runceni și Valea lui Seman (județul Saac), menționarea arendării venitului podului de peste Prahova de pe moșia Maia, datele despre pădurile de lingă satele Gherghița și Văsești.

În ofertă se mai află și un plan amănunțit al moșiei Șerbești din județul Vaslui. Alte documente se referă la modul de transmitere a proprietății către moștenitori în secolul trecut, procedura vânzării moșiilor la mezaț și a schimburilor de moșii etc. Mai aflăm că în focul cel mare de la Iași din 1827 a ars o parte din documentele moșiei Botirlău și că în acea perioadă unitatea de măsură cea mai răspîdită, prăjina, avea 18 palme domnești și un pumn.

Oferta cuprinde o mare varietate de genuri de documente: de cancelarie (hrisoave, cărți domnești, diplome), zapise de vânzare-cumpărare, înscrisuri, hotărnicii, pecetluituri de scutelnici, testamente și altele.

Demn de semnalat este și documentul din 1852 dat de Alexandru Ghica, domnul Moldovei pentru înființarea unui tirg pe moșia Botirlău, arătîndu-se importanța acestui fapt pentru dezvoltarea comerțului în general. Merită evidențiat și aspectul grafic al documentului confectionat în parte în atelierul care se numea Litografia lui Miler și Parteni de la Iași.

Un document ce poate figura în orice expoziție este și litografia reprezentînd iscăliturile deputaților care alcătuiau Divanul ad-hoc al Moldovei.

Dintre tipărituri menționăm proiectul de lege pentru completarea Regulamentului Organic, art. 138—146 referitor la legiurile agrare.

Multe documente sînt scrise pe hîrtie cu filigran și au peceti ale domnitorilor țării sau ale unor instituții, județe sau sate.

Cele două hărți administrative ale județului Dolj din 1907 sînt deosebit de amănunțite, folositoare și astăzi.

Oferta cetățeanului Andrei Aricescu cuprinde un număr de 70 documente, din perioada 1699—1924 între care zapise, cărți de judecată referitoare la vechile proprietăți ale familiei Aricescu: vile din dealul Trestienilor și de la Via Largă și altele. Unele aglîndesc circulația proprietăților, prețul de vânzare, iar altele înfățișează pricini de judecată, oferind informații cu privire la instanțele și procedura juridică a vremii.

Un număr mare din ele sînt acte de stare civilă sau documente ce oglîndesc activitatea profesională a lui Ștefan Aricescu.

Valoroase sînt și documentele cuprinse în oferta Horia Varlam, 36 de piese din anii 1623—1865, cărți domnești, zapise, hotărnicii, planuri de moșii, scrisori privind vânzări de ocine, zalogiri, pricini de judecată, litigii de hotare, între marii proprietari și răzeși din sate din ținutul Tutova, anume Băilești, Scurți, Boboșeni și altele.

O altă parte din documente se referă la viața și activitatea lui Dimitrie Meleghe, spătar apoi agă, membru în Divanul de Apel.

Toate aceste documente au fost integrate în fondurile și colecțiile păstrate de Arhivele Statului.

SILVIA-VĂTAFU GĂITAN

Categorii de documente cu caracter permanent create și păstrate de unitățile din rețeaua sanitară

ION SABĂU

Lărgirea rețelei sanitare, sporirea numărului marilor unități spitalicești (ju-dețene, municipale) orășenești, comunale și de întreprindere, crearea și diversificarea celor pe specialități (boli profesionale, pulmonare, boli infecțioase, dermatovenerice, de psihiatrie ș.a.m.d.) a centrelor de sănătate, a policlinicilor generale, de întreprindere și de specialitate, a dispensarelor medicale comunale, precum și a unităților cu profil sanitar: centrele antiepidemice, stațiile de salvare, centrele de recoltare și conservarea singelui etc. s-au diversificat și lărgit și metodele de investigații clinice și de laborator, prin introducerea de aparatură modernă, de noi analize de laborator, de noi mijloace de recuperare a sănătății, au avut ca efect direct creșterea, diversificarea și înmulțirea categoriilor de acte create de acest vast sistem al activității sociale, prin noi evidențe în registre sau pe fișe, prin noi categorii de buletine, situații statistice, dări de seamă, rapoarte etc. În aceeași proporție au crescut și categoriile de acte ce reflectă sistemul de organizare, administrare, aprovizionare, financiar-contabil, tehnic, de transport, cadre-învățământ-personal ș.a. Astfel, unitățile din rețeaua sanitară pot fi încadrate între marii creatori de arhive în etapa actuală, necesitând o atenție deosebită în stabilirea categoriilor și valorii documentelor cu caracter permanent.

În primul indicator emis de Ministerul Sănătății (comun cu prevederile sociale) în anul 1960, din cele 790 poziții, 401 (la unitățile din subordinea acestui minister), aveau termen de păstrare permanent, deci mai mult de 50 la sută. În urma reanalizării acestui indicator, în cel întocmit în anul 1974 și difuzat cu aprobarea DGAS nr. 328 din 1975, din 607 poziții prevăzute pentru M.S. și unitățile sanitare subordonate numărul celor cu termen de păstrare permanent a fost redus la 224. Următorul indicator emis în 1978, aprobat de D.G.A.S. la 21 iunie a aceluiași an și difuzat unităților spitalicești din 318 poziții numărul celor cu termen de păstrare permanent a fost redus la 61, reprezentînd o cincime din totalul celor prevăzute.

Concomitent cu aceste indicatoare M.S. a mai emis și difuzat în anul 1976 Indicatorul pentru grupurile sanitare și școlile de specialitate post liceale, aprobat de D.G.A.S. cu nr. 4240/1976, în care din totalul de 207 poziții pentru 80 s-a fixat termen de păstrare permanent, ceea ce reprezintă o treime (indicatorul este în vigoare și azi).

Un alt indicator și ultimul emis de M.S. este cel din 1981 pentru materialele documentare create de oficiile farmaceutice, aprobat de D.G.A.S. la 31.03.1982, în care din 240 poziții numărul celor cu termen de păstrare permanent este de 61, reprezentînd o șesime. De menționat însă, că în acest nou indicator, față de cele anterioare, a fost introdus termenul de păstrare de 100 sau 100 ani C.S. pen-

tru 17 poziții privind categoriile de acte referitoare la problemele de învățămînt-personal (state de funcțiuni, normarea cadrelor, încadrări-repartizări, dosare personale, sancțiuni, vechime, state retribuție, accidente).

Față de cele de mai sus, avînd în vedere indicatoarele în vigoare ne exprimăm cîteva opinii asupra cîtorva categorii de documente cu termen de păstrare permanent.

1. ACTE NORMATIVE

În această categorie mare sînt incluse : decrete, H.C.M., decizii, ordine și circulare ale M.S. și conducerii unităților spitalicești pe linie de structură, organizare, fond de clădiri, administrativ-gospodărești etc. precum și instrucțiunile de aplicare a acestora. Numărul pozițiilor din Indicatorul pentru unitățile spitalicești emis în 1978 pentru această categorie de acte se ridică la 16 din totalul celor 61 cu termen de păstrare permanent. Avînd în vedere procentul ridicat al acestora, un sfert din totalul permanențelor, propunem următoarele :

— scoaterea de la permanent și fixarea unui termen de păstrare cuprins între 10—25 ani a instrucțiunilor, circularelor, deciziilor, actelor normative privind sectorul administrativ-gospodăresc (poz. 135), a celor privind întocmirea planului de aprovizionare (poz. 259), a celor cu privire la controlul metrologic (poz. 289), a celor privind întreținerea, funcționarea și exploatarea cazanelor, ascensoarelor etc. (poz. 290, acestora li s-ar putea da un termen de 10—15 ani de la scoaterea lor din funcțiune), a celor de resort privind probleme auto (poz. 300), pe considerențul că acestea nu au valoare istorico-documentară și nici nu o vor avea, fiind practic înlocuite periodic în urma unei legi de bază care se păstrează permanent.

— limitarea numărului de exemplare din decrete, H.C.M., colecțiile acestora, din ordine, decizii, circulare ale M.S. direcțiilor sanitare județene (poz. 1, 2 3, 5, 6) prin păstrarea a cîte unul-două exemplare la M.S., direcțiile sanitare județene și marile unități spitalicești, respectiv la oficiile juridice ale acestora și stabilirea unui termen de păstrare limitat la restul unităților și pentru restul exemplarelor.

2. ACTE DE PERSONAL

Aici se încadrează schemele de organizare, state de funcțiuni, dosarele personale, fișele profesionale, fișele de activitate științifică, dosare cazier, evidența personalului (registre și fișe), statele de retribuție, cărțile de muncă, inclusiv protecția muncii.

Avînd în vedere noua orientare și reconsiderare a valorii acestor categorii de acte, concretizată în scoaterea acestora de la permanent în marea majoritate a indicatoarelor apărute în ultimii ani, opinăm în acest sens, considerînd în cazul concret al indicatorului analizat, că celor de la pozițiile 32 și 32 bis, 34, 155, 156, 157, 158 (evidențele se țin la centrul militar), 159, 165, 166, 168, 173, 310 și 311 li se poate acorda termen de păstrare temporar. Cum însă în indicatoarele din ultimii ani termenele de păstrare pentru aceeași categorie de acte sînt diferite, uneori cu diferențe considerabile, credem că ar fi necesară stabilirea unui singur termen, deoarece importanța documentară, în cazul actelor de personal este aceeași, indiferent de ramura de activitate. În acest fel s-ar evita ca pentru statele de plată retribuției să se stabilească diferite termene de păstrare : de 50 ani, 90 de ani și 100 ani.

În indicatorul M.S. considerăm că se pot păstra permanent categoriile de acte de la nr. cr. 36 și 37 (fișele de activitate științifică a medicilor din clinici și din învățământ) și să fie introduse la termen de păstrare permanent lucrările științifice (în extenso dactilografiate) prevăzute la poziția 38 cu 5 ani CS.

3. DĂRILE DE SEAMĂ

Numărul acestora fiind relativ mic, 6 din 61 categorii cu termen de păstrare permanent, avînd în vedere valoarea lor documentară indiscutabilă considerăm absolut necesară păstrarea lor permanentă. În această categorie se pot include și lucrările comitetului oamenilor muncii de la nr. cr. 153.

4. BIBLIOTECA-ARHIVA

Dat fiind importanța lor documentară, considerăm necesară păstrarea permanentă a repertoriilor alfabetic pe materii (poz. 127) și registrul inventar al cărților din bibliotecă (poz. 130) dar nu se justifică păstrarea permanentă a fișelor de autori, aceștia putînd fi stabiliți după celelalte documente putîndu-se renunța la fișe, după o perioadă de 50 ani C.S., dat fiind ritmul noilor descoperiri și metodelor din domeniul medical și marelui număr de lucrări ce apar.

Pentru lucrările de arhivă considerăm necesară păstrarea permanentă doar a istoricului instituției și a fondului selecționat (poz. 253) precum și a inventarelor documentelor arhivistice și nu considerăm necesară păstrarea permanentă a deciziilor de numire a comisiilor de selecționare (poz. 252) și nici a proceselor verbale de selecționare, cărora li s-ar putea stabili un termen de păstrarea cuprins între 15—25 ani. Practica a dovedit că viața unei comisii de selecționare, în aceeași componență este relativ scurtă, iar procesele verbale de selecționare, cu întreaga lucrare, pe lingă valoarea juridică, care expiră după 15 ani, în afara faptului că atestă crearea și existența la un moment dat a unor anumite categorii de acte care au fost predate la retopit nu au nici o altă valoare.

5. PLANURI ȘI EVIDENȚE

În această grupă mare sînt incluse :

— planurile de pază (schițe de clădiri, număr de paznici și portari, fixarea posturilor) poz. 229 și corespondența cu Consilul Municipal București sau consiliile județene în probleme de pază, poz. 230 care nu reprezintă nici o valoare documentară și ca urmare nu se justifică încadrarea lor la permanent.

— registrul-inventar pe conturi de mijloace fixe și inventar moale, (poz. 242) precum și inventarul stocului real de materiale (poz. 247), fiind justificată încadrarea la permanent a primei poziții, oglindind evoluția dotării cantitative și calitative a unității în cauză, în timp, dar nu se justifică păstrarea permanentă a inventarelor stocurilor de materiale, acestea schimbîndu-se periodic și ca urmare au doar o valoare justificativ-orientativă limitată, cuprinsă între 10—15 ani. La fel nu se justifică păstrarea permanentă a registrului de evidență a aparaturii de import, transferuri, dotări (poz. 271) decît la unitățile în care această aparatură de import nu a fost cuprinsă în registrul inventar al mijloacelor fixe, mai sus menționat.

6. TEHNICE

Am grupat aici cele cinci categorii prevăzute sub nr. cr. 294—298 din care se justifică încadrarea la permanent doar a cărții de funcționare a recipientilor, cazanelor și ascensoarelor cu întreaga documentație (poz. 294) și nu au valoare documentară. Procesele verbale, referatele privind rezultatele controlului metrologic (cărora li s-ar putea stabili un termen de 15 ani CS) și registrele de avarii ale cazanelor, ascensoarelor, autoclavelor, compresoarelor de aer, hidrofoarelor etc. poz. 296, li s-ar putea stabili un termen de păstrare de 15 ani CS după scoaterea acestora din funcțiune.

Păstrarea permanentă a registrului de evidența utilajelor și a aparaturii de măsură și control metrologic (poz. 298) o condiționăm ca și în cazul precedent, de măsura în care aceste utilaje sînt cuprinse în registrul-inventar al fondurilor fixe.

7. FOILE DE OBSERVAȚIE

Foile de observație clinică generală și pe specialități, cu întreaga documentație anexată, constituie cea mai mare parte a arhivelor create și deținute de unitățile spitalicești, reprezentînd 75—80 la sută din totalul acestora. După cum se știe, termenul de păstrare a acestor foi, pînă la emiterea și difuzarea ordinului M.S. nr. 175 din 6 mai 1980, în toate indicatoarele anterioare au avut termen de păstrare permanent (poz. 9, 9 bis și 115 din indicatorul din 1978). Ordinul amintit stabilește termenul de păstrare general de 30, cu excepția celor care se încadrează în unul din diagnosticile principale în bolile prevăzute în anexa nr. 1, sau cele ale bolnavilor care au fost supuși la una din intervențiile chirurgicale menționate în anexa nr. 2. Totodată, ordinul specifică la art. 3 că „la scurgerea termenelor de păstrare de 30 ani, respectiv 15 ani, conducerea unităților sanitare cu paturi vor proceda, conform prevederilor decretului 472/1971, la selecționarea foilor de observație clinică, păstrînd pe termen nelimitat pe acelea care prezintă interes științific, clinic, medico-legal sau istoric”.

Situația creată ridică mai multe probleme :

— stabilirea termenelor la foile de observație care „prezintă interes științific, clinic, medico-legal sau istoric”, nedîndu-se nici un criteriu de apreciere, este lăsată la latitudinea medicului primar șef de secție.

— cum și cine va stabili practic importanța și valoarea foilor de observație create anterior anului 1980 în cantitate foarte mare (700 ml. la Spitalul județean Maramureș numai din perioada 1967—1979).

În primul caz, nepunînd la îndoială competența medicilor primari șefi de secție, ar fi bine dacă M. S. ar stabili în colaborare cu DGAS cîteva criterii pentru determinarea valorii științifice, clinice, medico-legale sau istorice, cum ar fi de exemplu aplicarea unor noi metode de tratament sau intervenții chirurgicale în premieră în unitatea respectivă, pe țară sau pe plan mondial, cazuri deosebite într-o afecțiune dată, raritatea unor maladii ș.a. incluzînd, bineînțeles foile de observații care au stat la baza întocmirii unor comunicări științifice prezentate la simpozioane interne sau internaționale, precum și a celor care au constituit sursă de documentare în lucrările publicate.

În cel de al doilea caz rezolvarea practică se complică datorită volumului mare de muncă solicitat și a timpului necesar pentru efectuarea acestei importante lucrări. De aici rezultă cele două moduri de rezolvare propuse în timpul convorbirilor avute cu unii medici primari șefi de secții din spitalele băimărene. O primă

grupă opinează pentru păstrarea tuturor foilor de observații create anterior anului 1980, deoarece normativele au prevăzut astfel, iar o a doua grupă, mai mică ce-i adevărat s-a pronunțat pentru predarea tuturor foilor la retopit după expirarea termenului de păstrare de 30 ani.

În aplicarea prevederilor ordinului 173/1980 s-a convenit totuși cu conducerea direcției sanitare și a spitalului județean ca foile de observații, create înaintea anului 1980, să fie reanalizate și pe baza celor două anexe ale ordinului să se aplice ștampila de „15 ani termen de păstrare” pentru cele care se încadrează în acesta urmînd ca din cele cu 30 ani termen de păstrare medicii primari, șefi de secție să hotărască asupra celor care au valoare documentară și vor fi păstrate permanent

Intrucît atît în indicatorul în vigoare cît și în proiectul de indicator primit în cursul acestui an a fost prevăzut pentru registrele de internări și ieșiri termenul de păstrare de 15 ani CS, avînd în vedere că aceste registre în conformitate cu art. 2 din ordinul 175/1980 constituie evidența foilor de observație, păstrarea lor făcîndu-se în ordinea numerelor date din acesta, considerăm necesar ca termenul de păstrare să fie permanent atît pentru ele cît și pentru indicele alfabetice (poz. 7 și 115 din indicator).

La fel considerăm necesar să se păstreze permanent, avînd importanță documentară registrele de evidența surselor radioactive, avizelor sanitare pentru amplasarea și funcționarea unităților nucleare și registrele pentru evidența probelor recoltate pentru determinări de igiena radiațiilor, inclusiv rezultatele, categorii noi de acte apărute în ultimul timp și prevăzute în noul proiect de indicator al M.S. în acest sens pronunțîndu-se și factorii de răspundere consultați.

În ceea ce privește categoriile de documente cu termen de păstrare permanent prevăzute în indicatorul M.S. pentru grupurile școlare sanitare și școlile de specializare post liceală din 1976, neînlocuît pînă-n prezent, apreciem că acestea ar trebui corelate cu categoriile similare de acte prevăzute în indicatorul Ministerului Educației și Învățămîntului pentru școli generale, licee, școli pedagogice, școli profesionale și de maiștri din anul 1981.

Manifestări ale Arhivelor Statului prilejuite de aniversarea a 110 ani de la cucerirea Independenței deplină de Stat a României

Rezultat al unui îndelungat proces de devenire, chintesență firească a întregii dezvoltări istorice a poporului român, evenimentul istoric de la 9 Mai 1877 a împlinit aspirația multiseculară a poporului român de scuturare a oricărei dominații străine, de înfăptuire a unității și independenței, de afirmare suverană a statului nostru în viața internațională.

„Dobândirea independenței de stat a României — subliniază președintele României socialiste — nu a fost deci rezultatul unor împrejurări întâmplătoare sau al unei conjuncturi politice, nu a reprezentat un dar primit din afară, ci este rodul luptelor purtate timp de veacuri de înaintași, lupte care au culminat cu măreața victorie obținută în 1877 pe cimpul de bătălie împotriva Imperiului otoman, ce a deschis o eră nouă în dezvoltarea liberă și independentă a patriei noastre“.

Manifestările prilejuite de acest mare eveniment din istoria națională au fost menite să pună în lumină bogăția Fondului Arhivistic Național, posibilitățile pe care le oferă cunoașterii și dezvoltării cercetării istorice.

Au fost organizate simpozioane, expoziții foto-documentare, de carte social-politică, mese rotunde, concursuri „Cine știe câștigă“, s-au publicat articole în presă.

Simpozioanele organizate sub genericul: Independența, rezultat al unui îndelung proces istoric — 110 ani de la cucerirea independenței de stat a României; Independența — ideal milenar al poporului român; Un singur stat, o singură Românie liberă; Independența — cheia de boltă a înfăptuirii României moderne; Cucerirea independenței de stat — cauză și operă a întregului popor; Independența — suma vieții noastre istorice, au prilejuit prezentarea multor documente referitoare la lupta românilor pentru

independență, unele cuprinse în volume publicate de Arhivele Statului în ultimii ani dar și multe altele ce își păstrează încă aura ineditului.

Simpozioanele organizate au prilejuit prezentarea unor comunicări axate pe tematică varietă: Lupta poporului român pentru unitate și independență în gindirea social-politică a tovarășului Nicolae Ceaușescu (D.G.A.S.), Opera tovarășului Nicolae Ceaușescu — inestimabilă contribuție la fundamentarea dreptului popoarelor la independență și dezvoltare de sine stătătoare (F.A.S. Brașov); Congresul IX-lea al P.C.R. — deschizător al unei epoci în dezvoltarea economico-socială a țării „Epoca Nicolae Ceaușescu“ au reconfirmat teza președintelui țării referitoare la învățămintele profunde pe care le oferă istoria națiunii noastre, greutățile prin care a trecut, adversitățile pe care le-a înfruntat, precum și victoriile pe care le-a cucerit în momentele de răscruce ale existenței sale, care demonstrează în mod incontestabil că un popor hotărât să-și apere glia, libertatea și neatințarea, decis să nu precupețească nimic pentru a-și afirma drepturile inalienabile nu poate fi înfrânt și înconștientat de nimeni și nimic.

Multe din temele comunicărilor se referă la contribuția populației din diferitele zone ale țării la susținerea războiului: Ecoul războiului de independență al României din 1877—1878 în Transilvania și pe teritoriul județului Alba; Tineretul studios din Blaj și independența; Contribuția femeilor de pe meagurile Albei la sprijinirea războiului de independență; Contribuția Aradului la sprijinirea războiului pentru cucerirea independenței de stat a României; Documente transilvănene privind lupta pentru independența de stat a României; Documente din arhivele bihorene privind lupta românilor din Transilvania pentru desăvârșirea

unității de stat (1878—1919); Ecoul războiului de independență în presa arădeană; Gazeta Transilvaniei — oglinda războiului pentru cucerirea independenței de stat a României; Contribuția locuitorilor din județul Buzău la cucerirea independenței de stat a României; Izvoare documentare privind participarea Brăilei la susținerea războiului pentru cucerirea independenței de stat; Contribuția Doljului la susținerea războiului; Contribuții gorjene și țirgujene la susținerea războiului de independență; Contribuția prahovenilor la cucerirea independenței de stat; Informații documentare noi privind participarea locuitorilor de pe meleagurile Oltului la războiul de independență; Participarea sibiștilor la sprijinirea războiului de independență sînt titluri care completează gama largă de abordări regionale ale istoriei naționale. Unele dintre comunicări se axează și pe aspectele speciale din cadrul evenimentului sărbătorit ca: participarea regimentului 7 Dorobanți din Țirgoviste la războiul pentru independență; dezvoltarea economico-socială după cucerirea independenței de stat; considerații privind sprijinul dat de către maramureșeni armatei române în războiul de independență din 1877—1878; atitudinea autorităților austro-ungare față de războiul de independență; tribuni pașoptiști transilvăneni și independența României; participanți bucovineni la cucerirea independenței de stat a României; exemplare fapte ale sucevenilor în sprijinul războiului antiotoman; bănățeni în lupta pentru independență din cronica războiului de independență în județul Tulcea; participarea Marilor puteri la războiul de independență; Activitatea lui M. Kogălniceanu pentru dobîndirea și recunoașterea independenței depline de stat a României; independența României și mișcarea națională a românilor din Transilvania, Banat și Bucovina.

Multe comunicări s-au sprijinit pe bogăția informațiilor aflate în documentele străine externe astfel: Documente externe privind cucerirea independenței depline de stat a României; Documente externe privind participarea armatei române la războiul pentru cucerirea independenței de stat a României; Date noi cu privire la acțiunile diplomatice în preajma războiului de independență; Rolul diplomației românești în recunoașterea independenței; Recunoașterea internațională a independenței de stat a României;

Documente din arhivele străine privind războiul de independență; Oglindirea războiului de independență în literatură și artă.

De asemenea, momentele dedicate independenței au fost tema unor comunicări ca: Monumentul independenței pe conicul Hora-Tulcea sau Contribuții documentare și precizări referitoare la cinstirea eroilor români de către statul român pe teritoriul Bulgariei.

Abordarea tematică largă a problematicii independenței de stat a României în cadrul simpozionelor organizate în școli, case de cultură, întreprinderi și combinate de diverse profile de pe întreg cuprinsul țării, unități militare, complexe muzeale, case ale științei și tehnicii pentru tineret a fost susținută prin expuneri, expoziții, mese rotunde, concursuri „Cine știe răspunde” și articole în presă.

Expozițiile organizate pe tematica angajării depline a României în acest război defensiv au ilustrat participarea armatei române la operațiunile militare desfășurate precum și mobilizarea tuturor eforturilor materiale și morale ale populației românești de pe ambele versante ale Carpaților pentru sprijinirea frontului, cauza războiului fiind cauză a întregului popor. Pe lângă expozițiile foto-documentare au fost prezentate expoziții de carte social-politică, publicații ale Arhivelor Statului pe tematica evenimentului aniversat, Mesele rotunde organizate, la care au participat cadre didactice, cursanți ai unor școli de partid inter-județene, au dezbătut tematica variată a războiului de independență în documentele de arhivă.

În presa județeană au fost publicate numeroase articole la rubrica „Independență — 110 mărturii documentare” sau articole cu caracter general sau de interes local. Ideea de independență la români, Argeșenii și muscelenii în războiul de independență; Contribuția militară a argeșenilor și muscelenilor în războiul de independență; Ofrande pentru ostașii români; Contribuția Brasovului la susținerea războiului de independență; Războiul de independență în presa ieșeană, Presa lui de independență; Războiul de independență în presa ișeană. Presa străină și războiul de independență; Lupta pentru unitate și independență — permanență a istoriei naționale; Contribuția botoșănenilor la războiul

de independență; Independența — coordonată fundamentală a simțirii poporului român; Un act măreț înfăptuit prin lupta și jertfa întregii națiuni; Războiul de independență — moment cu profundă rezonanță în istoria poporului român și în conștiința europeană.

Concursurile „Cine știe câștigă” cu teme ca: Sintem urmași ai marilor eroi, Cucerirea independenței de stat — operă a întregului popor au avut menirea să antreneze tinăra generație — fiind organizate de Comitetele municipale ale P.C.R. și U.T.C., Organizația pionierilor și șoimilor patriei — la cunoașterea și cinstirea faptelor înaintașilor noștri.

Manifestările organizate au prilejuit prezentarea filmului documentar artis-

tic în culori realizat de Direcția Generală a Arhivelor Statului „Independența” și susținerea unor interesante programe artistice.

Cucerirea independenței de stat a României a exercitat o puternică înrîurire asupra dezvoltării economice, sociale și culturale, a permis afirmarea tot mai viguroasă a poporului nostru ca națiune de sine stătătoare.

Independența politică a României s-a consolidat pe baza puternicei dezvoltări economice și sociale a țării după cel de-al IX-lea Congres al Partidului Comunist Român în anii de aur ai Epocii Nicolae Ceaușescu.

SILVIA POPOVICI

Cea de-a III-a ediție a simpozionului „Cercetarea și valorificarea Patrimoniului Cultural Național și a Fondului Arhivistic Național”, Miercurea Ciuc, 18 mai 1987

Întrată deja în tradiția vieții culturale-științifice harghitene, simpozionul „Cercetarea și valorificarea Patrimoniului Cultural Național și a Fondului Arhivistic Național”, organizat de către Complexul muzeal județean Harghita și de Filiala Harghita a Arhivelor Statului deschide anual ciclul manifestărilor reunite sub genericul „Săptămânii muzeale” harghitene.

A III-a ediție a simpozionului din acest an s-a bucurat de participarea unor specialiști din domeniul muzeografiei, bibliofiliei și arhivisticii din București, Tg. Mureș, Piatra-Neamț, Sfintu-Gheorghe și Miercurea Ciuc. El s-a desfășurat în sala de festivități a Complexului muzeal județean situată în Cetatea Mikó, monument de arhitectură datînd din secolul al XVII-lea, în prezența a numeroși specialiști, profesori de istorie, muzeografi, arhiviști, bibliotecari, elevi ai secțiilor de filologie-istorie de la liceele din municipiul Miercurea-Ciuc.

Lucrările simpozionului au fost deschise de doamna Coftas Maria, vicepreședinta Comitetului județean de Cultură și Educație Socialistă care după ce a adresat un cald salut participan-

ților la simpozion a prezentat lucrarea Importanța cercetării și valorificării sub raport științifico-educativ a Patrimoniului Cultural Național și a Fondului Arhivistic Național în lumina Programului ideologic al partidului”.

În continuare, Gheorghe Radu directorul Filialei Arhivelor Statului județului Neamț a prezentat comunicarea „Documente din arhivele județului Neamț referitoare la resursele de materii prime din zona Borsecului de la sfîrșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea” în care, pe baza unor documente inedite aflate în păstrarea filialei a descris peîmetrele de exploatare și a prezentat date tehnice, utile geologilor asupra surselor de cărbune și minereuri neferoase.

Liviu Boar, directorul Filialei Arhivelor Statului județului Harghita, în comunicarea „Valoarea documentar-istorică a arhivei prefecturii județului Ciuc” (1877—1950) a făcut un istoric al instituției Comitatului (1877—1918) și respectiv al Prefecturii județului Ciuc (1918—1950), după care a prezentat modul de ordonare și mai ales importanța documentar-istorică a valoroaselor arhive, însumînd peste 300 m.l. care

s-a păstrat lănsînd totodată invitația cercetătorilor de a studia acest valoros fond, prea puțin cunoscut și folosit în literatura de specialitate.

„Ideea de independență la români, oglindită în documente de arhivă” s-a intitulat comunicarea prezentată de Corneliu Lungu de la Direcția Generală a Arhivelor Statului care a trecut în revistă o serie de mărturii documentare interne și externe atestînd permanența ideii de independență la români, indiferent de granițele artificiale impuse cu forța în calea unității unui popor care gîndea la fel, care vorbea aceeași limbă, cu o cultură și un ideal comune.

Iolanta Mikloș, muzeograf principal la Muzeul județean Sfîntu-Gheorghe, județul Covasna în comunicarea „Importanța istorică și documentară a Codicelui Apor” a prezentat un manuscris cu o valoare patrimonială deosebită aflat în colecția de carte veche a Muzeului județean Sf. Gheorghe, cunoscut în literatura de specialitate sub denumirea de „Codicelul Apor”. Acest manuscris datează de la sfîrșitul secolului al XV-lea — începutul secolului al XVI-lea fiind considerat alături de Codicelul de la München și Codicelul de la Viena, a treia copie a Bibliei Husite al cărei manuscris original s-a pierdut.

Mihai Spielmann, bibliotecar principal la Biblioteca județeană din Tg.

Mureș în comunicarea „Ediții carteziene în patrimoniul Bibliotecii județene Mureș” a menționat edițiile lucrărilor lui Descartes apărute între anii 1637—1695, la Utrecht, Leiden, Amsterdam și Frankfurt am Main, ediții aflate în Colecția de carte veche a Bibliotecii județene Mureș.

Elisabeta Muckenhaupt, muzeograf la Complexul Muzeal județean Harghita, a prezentat comunicarea „Incunabile în colecții de carte veche din județul Harghita” care este de fapt un raport de cercetare privind incunabilele aflate în patrimoniul de carte veche al județului Harghita, respectiv în colecția Complexului Muzeal județean, a Secției documentare a Bibliotecii municipale din Odorhei și din alte colecții. Autoarea a făcut și un istoric al cercetării incunabilelor aflate în diverse colecții din România iar în încheiere a prezentat incunabilele descoperite în anul 1985 în zidul fostei trapeze a mănăstirii franciscane din Șumuleu-Ciuc.

Variatatea și valoarea deosebită a comunicărilor prezentate a fost reliefată în cuvîntul de încheiere rostit de tovarăsa Cotfas Maria, lănsînd invitația celor prezenți de a fi oaspeți și la cea de a IV-a ediție a simpozionului care va avea loc în anul 1983.

LIVIU BOAR

Consfătuirea cu cititorii din județul Neamț

În cadrul acțiunilor de perfecționare a profesorilor de istorie și științe sociale din unitățile școlare ale județului Neamț, inițiate de Inspectoratul școlar al județului, a avut loc la Piatra Neamț în perioada 11—13 iunie a.c. o consfătuire cu cititorii „Revistei Arhivelor”. Acțiunea a beneficiat de o largă participare a profesorilor de istorie și științe sociale din unitățile școlare ale municipiilor, orașelor și comunelor județului Neamț, a activiștilor de partid. Consfătuirea s-a bucurat de prezența tov. conf. univ. dr. Agrigoroaie Ion de la Universitatea Alexandru Ioan Cuza — a tov. prof. univ.

Nicolae Petreanu de la Academia Ștefan Gheorghiu — București, a unor activiști de partid ai Comitetului județean Neamț al P.C.R.

Din partea Revistei Arhivelor au participat tovarășele: Mioara Tudorică — redactor șef și Magdalena Anastase — redactor.

Comunicările prezentate s-au axat pe probleme de stringență actualitate ale politicii Partidului Comunist Român, pe evidențierea unor momente de însemnătate pentru istoria neamului nostru, abordarea lor incitînd la debateri și intervenții ale participanților.

Consemnăm din programul acțiunii expunerea tov. conf. univ. dr. Agri-goroaie Ion : Istoria, teaur de învățăminte pentru educarea tineretului studios în spiritul adevărului și al unui climat al păcii și înțelegerii între popoare". Comunicarea tov. Chirilă Gheorghe, secretar în cadrul Ministerului de Externe, propagandist al Comitetului Central al Partidului Comunist Român, cu tema „Concepția P.C.R., a tovarășului Nicolae Ceaușescu privind problemele păcii și războiului în epoca contemporană. Pericolul unui nou război nuclear catastrofal. Insemnătatea și înalta semnificație a Programului de pace și dezarmare preconizat de România, de tovarășul Nicolae Ceaușescu, a hotărârii de a reduce încă din 1986, cu 50% armamentele, cheltuielile și efectivele militare". Tovarășul Hanganu Mihai, secretar al Comitetului județean Neamț al P.C.R. a prezentat expunerea „P.C.R. — centru vital al națiunii, organizatorul și conducătorul întregii activități de transformare, re-consolidare și dezvoltare a marilor realizări obținute de poporul român în anii socialismului. Sarcinile organelor și organizațiilor de partid în perioada premergătoare Conferinței Naționale și a aniversării a 40 de ani de la proclamarea Republicii privind creșterea calității și eficienței activității politico-organizatorice și educative, în vederea mobilizării tuturor oamenilor muncii la îndeplinirea exemplară a planului pe fiecare an și pe întregul cincinal, a hotărârilor de partid și a legilor țării".

În programul acțiunii s-au înscris, de asemenea, o informare a tovarășului Roman Mihai, secretar al Comitetului județean Neamț al Partidului Comunist Român, privind preocuparea comitetelor municipale, și orașenești, a organelor de partid, sindicat și ale U.T.C., a consilierilor oamenilor muncii pentru realizarea sarcinilor economico-sociale în profil teritorial și măsurile ce se impun pentru recuperarea restanțelor și îndeplinirea exemplară a indicatorilor de plan pe acest an și pe întregul cincinal și comunicarea pe care a susținut-o tovarășul Pruteanu Vasile, inspector școlar la Inspectoratul școlar al județului Neamț având ca temă „Sarcinile ce revin profesorilor de is-

torie și științe sociale pentru încheierea cu bune rezultate a anului de învățămînt 1986/1987, măsuri ce trebuie luate pentru desfășurarea unei bune activități politico-ideologice și cultural-educative cu elevii pe perioada vacanței de vară".

În vederea realizării unui dialog direct și eficient al redacției cu profesorii de istorie, care să conducă la îmbunătățirea tematicii viitoarelor numere, tovarăsa Mioara Tudorică, redactor șef al Revistei Arhivelor a prezentat expunerea intitulată „Rolul Revistei Arhivelor în realizarea procesului instructiv-educativ".

Adresându-se publicului de specialitate din județul Neamț — județ în care revista se bucură de o largă audiență și consecventă cercetare — comunicarea tov. Mioara Tudorică și-a propus să evidențieze importanța practică a revistei ca instrument de documentare dintre cele mai utilizate de profesorii de istorie, fie pentru pregătirea personală, fie pentru pregătirea unor debateri cu elevii, studiile și documentele publicate în revistă ajutînd la însușirea cunoștințelor prin metoda modernă a învățării prin descoperire.

Expunerea a reliefat de asemenea — dînd elocvente exemple — faptul că articolele de istorie prezentate în paginile revistei, bazate în cea mai mare parte pe documente inedite deschid ample posibilități studierii istoriei poporului român.

Cititorii Revistei Arhivelor din județul Neamț au apreciat statornică preocupare a revistei de a găzdui în paginile ei studii care să cuprindă toate epociile istorice și de a clarifica unele momente de importanță majoră ale istoriei contemporane românești.

Întîlnirea redacției cu publicul a constituit un fructuos schimb de opinii și ca de fiecare dată, a dat posibilitatea stabilirii de noi perspective și colaborări Revistei Arhivelor care, potrivit orientărilor date de secretarul general al partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu, se străduie să contribuie prin forța de necontestat a documentului la cunoașterea istoriei așa cum a fost ea".

MAGDALENA AVASTASE

SOMMAIRE

CONTENTS

1900 ANNÉES DEPUIS L'ACCESSION AU TRÔNE DU ROI DECEBAL

- *** — Permanence et continuité sur le territoire habité par nos ancêtres . . . 239

ETUDES ET COMMUNICATIONS

I. DUMITRU SNAGOV — Nouvelles pages de l'histoire concernant la stratégie de la dénationalisation des Roumains. I . . . 239

I. RANCA — Nouvelles contributions documentaires concernant l'Union de la Transylvanie à la Roumanie . . . 236

A. DRAGOMIRESCU — L'école de Ialomița durant la première guerre mondiale . . . 292

DOCUMENTS

ȘT. ȘTEFĂNESCU — Destinée d'un document émis sous le règne d'Etienne le Grand . . . 298

V. GROZAV — Instituteurs transylvains en Valachie (1832 — 1848) II . . . 309

THEORIE ET PRATIQUE ARCHIVISTIQUE

N. DRĂGHICI, M. DOGARU — Mou-
lages sigillaires réalisés aux Archives
d'Etat à l'appui des activités culturelles
et éducatives . . . 330

GH. RADU — Archives modèles — En-
treprise pour l'industrialisation de la
betterave à sucre — Roumanie . . . 344

NOUVELLES ACQUISITIONS

S. VĂTAFU-GĂITAN — Enrichissement
du fond documentaire de D.G.A.S. . . 346

POINTS DE VUE

I. SABĂU — Catégories de documents
à caractère permanent créés et détenus
par les unités du réseau sanitaire . . . 348

CHRONIQUE DE LA VIE SCIENTIFIQUE 353

1900 YEARS SINCE HERO-KING DECEBAL ASCENDED THE THRONE

- *** — Permanence and continuity in the ancient abode . . . 239

STUDIES AND PAPERS

I. DUMITRIU-SNAGOV — New data in the history of denationalization strategy upon Romanians (I) . . . 238

I. RANCA — New documentary contri-
butions as regards the Union of Tran-
sylvania and Romania . . . 236

A. DRAGOMIRESCU — The schools in Ialomița district during the First world war . . . 292

RECORDS

ȘT. ȘTEFĂNESCU — History of a re-
cord from Stephen the Great . . . 298

V. GROZAV — Transylvanian school
masters in Wallachia (1832—1848) (II) . . 309

ARCHIVAL THEORY AND PRACTICE

N. DRĂGHICI, M. DOGARU — Seal casts
manufactured at the Romanian State
Archives laboratories destined to support
the educational — cultural activities . . 330

GH. RADU — A model archive — The
Enterprise for sugar beet Industriali-
zation — Roumanie . . . 344

NEW ACCESSIONS

S. VĂTAFU-GĂITAN — In crease of
the documentary fonds of the General
Directorate of the Romanian State
Archives . . . 346

VIEWS

I. SABĂU — Categories of permanent
retention records created and held by
the units from the sanitary network
system . . . 348

SCIENTIFIC LIFE CHRONICLE . . . 353

REVISTA ARHIVELOR

Abonamentele se fac la oficiile și agențiile P.T.T.R. din toată țara și la filialele județene ale Arhivelor Statului.

Prețul abonamentului este 25 lei pe număr și 100 lei pe un an.

Revista poate fi cumpărată de la sediile Direcției Generale și ale filialelor județene ale Arhivelor Statului, precum și de la librării.

Revista Arhivelor publică studii și comunicări de teorie și practică arhivistică, de paleografie, diplomatică, sigilografie, heraldică, miniaturistică, izvoare, instituții și alte științe speciale ale istoriei, studii și articole de istorie bazate pe documente noi de arhivă, prezentări de fonduri și colecții arhivistice, recenzii și prezentări de reviste și cărți de specialitate, cronici, note și informări bibliografice.

Autorii sînt rugați să trimită materialele în două exemplare dactilografiate la două rînduri, cu trimiteri infrapaginale numerotate în continuare și cu un scurt rezumat. Documentele trimise spre publicare trebuie să fie însoțite de reproduceri (fotocopii, xerox etc.).

Responsabilitatea asupra conținutului materialelor revine în exclusivitate autorilor. Articolele nepublicate nu se restituie.

ABONNEMENTS

ROMPRESFILATELIA

Sectorul export-import, presă, P.O. Box. 12—201,
telex — 10376, prsfir București, Calea Griviței
nr. 64—66, telefon 17.60.10

R.M. ISSN 0034 — 7043

Articles appearing in this journal are abstracted
and indexed in HISTORICAL ABSTRACT and
AMERICA HISTORY AND LIFE

DIN CUPRINS

Lei 25

40 DE ANI DE LA PROCLAMAREA REPUBLICII

STUDII ȘI COMUNICĂRI

TEORIE ȘI PRACTICĂ ARHIVISTICĂ

**Modalități de perfecționare a evidenței
fondurilor și colecțiilor**

CRONICA VIEȚII ȘTIINȚIFICE

RECENZII ȘI PREZENTĂRI

DIN PUBLICAȚIILE ARHIVELOR STATULUI

- **Izvoare de demografie istorică, vol. I. Secolul al XVII-lea, Transilvania, București, 1986 ; vol. II, Secolul al XIX-lea – 1914, Transilvania, București, 1987.**
- **Poporul român și lupta de eliberare a popoarelor din Balcani. (Ediție de documente), București, 1986.**
- **Documente economice. Din arhiva Casei comerciale. Ioan St. Stamu (1714–1876), vol. I, București, 1983, vol. II, București, 1987.**
- **Din tezaurul arhivistic vasluian. Catalog de documente (1399–1877), București, 1987.**
- **Comisia Europeană a Dunării (1856–1949). Inventar arhivistic, București, 1987.**

REVISTA

ARHIVELOR